

**Збірник наукових матеріалів**  
**XXXVI Міжнародної науково-практичної**  
**інтернет - конференції**  
*el-conf.com.ua*



***«ІННОВАЦІЇ НАУКИ ХХІ СТОЛІТТЯ»***

**18 листопада 2019 року**

**Частина 10**



**м. Вінниця**

Інновації науки XXI століття, XXXVI Міжнародна науково-практична інтернет-конференція. – м. Вінниця, 18 листопада 2019 року. – Ч.10, с. 98.

Збірник тез доповідей укладено за матеріалами доповідей XXXVI Міжнародної науково-практичної інтернет - конференції «Інновації науки XXI століття», 18 листопада 2019 року, які оприлюднені на інтернет-сторінці [el-conf.com.ua](http://el-conf.com.ua)

Адреса оргкомітету:  
21018, Україна, м. Вінниця, а/с 5088  
e-mail: [el-conf@ukr.net](mailto:el-conf@ukr.net)

Оргкомітет інтернет-конференції не завжди поділяє думку учасників. У збірнику максимально точно збережена орфографія і пунктуація, які були запропоновані учасниками. Повну відповідальність за достовірну інформацію несуть учасники, наукові керівники.

Всі права захищені. При будь-якому використанні матеріалів конференції посилання на джерела є обов'язковим.

## ЗМІСТ

### Юридичні науки

<i>Безносюк Т.Є., Добрацька К.О., науковий керівник Самілик Г.М. Біланенко В.Г., Семеренко В.С. ВИЗНАЧЕННЯ СКЛАДОВИХ СИЛИ РІЗАННЯ ДЛЯ ЛЕЗОВОГО ОБРОБЛЕННЯ ТИТАНОВИХ СПЛАВІВ.....</i>	5
<i>Дресвяннікова В.Д. ЩОДО ПРОВЕДЕННЯ ЗЕМЕЛЬНОЇ РЕФОРМИ В УКРАЇНІ.....</i>	9
<i>Ищенко А.С. ФУНКЦІОНАЛЬНЕ ПРИЗНАЧЕННЯ ПРЕЗУМПЦІЇ НЕВИНУВАТОСТІ ЯК ГАРАНТІЇ ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА .....</i>	13
<i>Кутікова М.Г. ПРАВОВІ ПОСЛУГИ ONLINE.....</i>	18
<i>Лемех О.О. ПРОБЛЕМИ ПРИТЯГНЕННЯ ДО ДИСЦИПЛІНАРНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ КЕРІВНИКА ПІДПРИЄМСТВА, УСТАНОВИ, ОРГАНІЗАЦІЇ .....</i>	23
<i>Лешко О.Д. ЛЮДИНА - ЦЕ СУБ'ЄКТ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА</i>	28
<i>Ліннік Ю.А. ОСОБИСТІ НЕМАЙНОВІ ПРАВА ФІЗИЧНИХ ОСІБ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ .....</i>	35
<i>Матвієнко І.В. МЕТОДИ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА.....</i>	39
<i>Матюшенко К.О. ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ПОКАРАННЯ ЯК ПРОЯВ ПРИНЦИПУ ГУМАНІЗМУ .....</i>	54
<i>Ніколенко А.М., науковий керівник Черкашина М.К. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПОВОДЖЕННЯ З ВІДХОДАМИ В УКРАЇНІ ТА ЄС .....</i>	57
<i>Печора К.В., науковий керівник Крук О.М. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ СПІВРОБІТНИКАМИ ПОЛІЦІЇ .....</i>	60
<i>Романенко Д.Р., Музиченко Я.В., науковий керівник Самілик Г.М. ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СУДОВОЇ БУХГАЛТЕРІЇ В Україні .....</i>	63
<i>Романчук А.Г. СКАСУВАННЯ ДЕПУТАТСЬКОЇ НЕДОТОРКАНОСТІ: ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ.....</i>	67
<i>Самофалова Ю.А. ЛЕГАЛІЗАЦІЯ (ВІДМИВАННЯ) ДОХОДІВ, ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ В УКРАЇНІ: ОСОБЛИВОСТІ КВАЛІФІКАЦІЇ .....</i>	71

<i>Сокирська Н.І.</i> ДЕРЖАВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНИЙ УСТРІЙ СПІВДРУЖНОСТІ НАЦІЙ.....	76
<i>Третяк Т.В.</i> ВИМАГАННЯ ЯК ОСОБЛИВА ФОРМА ПРОХАННЯ В СКЛАДІ ЗЛОЧИНУ ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 368 КК.....	81
<i>Фанчук Т.А.</i> ОСКАРЖЕННЯ ПОСТАНОВИ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ ПО СПРАВІ ПРО АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВОПОРУШЕННЯ .....	86
<i>Хімін Ю.</i> ЕЛЕКТРОННІ ДОКАЗИ:ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ.....	89
<i>Чайковська Н.П.</i> ПРО ДЕЯКІ ЗАХОДИ ЗБЕРЕЖЕННЯ ЛІСІВ ШЛЯХОМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОБІГУ ЛІСОПРОДУКЦІЇ У ФОРМАТІ ВІДКРИТИХ ДАНИХ.....	92

## ЗАГАЛЬНА КЛАСИФІКАЦІЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ

*Безносюк Тетяна Євгеніївна,  
Добрацька Катерина Олегівна  
Курсанти взводу ПМПФ-16-3  
Факультету податкової міліції  
Університету ДФС України  
Науковий керівник:  
к.ю.н., доцент, професор кафедри  
оперативно-рошукової діяльності  
Університету ДФС України  
Самілик Григорій Михайлович*

У сучасних умовах досудового розслідування продовжується тенденція ускладнення слідчої діяльності. У першу чергу, така негативна динаміка створюється реальною протиправною протидією розслідуванню з боку злочинців та їх зв'язків, зокрема, у зв'язку з використанням ними нових способів здійснення злочинів, використання ними контрзаходів у протидії слідчій та оперативнорозшуковій діяльності. Ця тенденція реалізується у протиправному забезпеченні підготовки та здійснення злочинів з використанням інформаційних технологій; зі зрощенням організованої злочинності з економічними структурами та укріпленням корумпованих зв'язків тощо.

На сучасному етапі правоохоронні та судові органи проходять складний процес адаптації до новел КПК України, втілення в практику нової концепції системи оперативно-розшукового забезпечення досудового розслідування, пов'язаної з появою негласних слідчих (розшукових) дій [3].

Актуальність теми дослідження полягає в ускладненні слідчої діяльності та пошуку способів протидії в даній ситуації.

Проблемі негласних слідчих (розшукових) дій в юридичній літературі приділена певна увага (О. М. Бандурка, М. А. Погорецький, М. П. Водько та інші). Але проблема ще не знайшла свого належного вирішення, зокрема, не визначено основне поняття «негласні слідчі (розшукові) дії», правова природа

цих дій, необхідно визначити та відокремити негласні слідчі (розшукові) дії від оперативнорозшукових заходів за аналогічною назвою.

Негласні слідчі (розшукові) дії згідно з КПК – це різновид слідчих (розшукових) дій, які спрямовані на отримання (збирання) доказів або перевірку вже отриманих доказів у конкретному кримінальному провадженні, відомості про факт і методи проведення яких не підлягають розголошенню, за винятком випадків, передбачених КПК. Негласні слідчі (розшукові) дії проводять у разі, якщо відомості про злочин і особу, яка його вчинила, неможливо отримати іншим способом [2, 508-509]. Аналіз положень КПК свідчить про те, що такі слідчі дії проводять без відома особи, щодо якої їх здійснюють.

Варто зазначити, що рішення про проведення негласних слідчих (розшукових) дій приймає слідчий, прокурор, а у випадках, передбачених КПК, – слідчий суддя за клопотанням прокурора або за клопотанням слідчого, погодженого з прокурором. Слідчий зобов'язаний повідомити прокурора про прийняття рішення щодо проведення певних негласних слідчих (розшукових) дій та отримані результати. Прокурор має право заборонити проведення або припинити подальше проведення негласних слідчих (розшукових) дій.

У зв'язку з вищезазначеним всі НС (Р) Д можливо також поділити:

– на тих, які проводяться за ухвалою слідчого судді, зокрема: дії, пов'язані з втручанням у приватне спілкування: аудіо-, відеоконтроль особи; накладення арешту на кореспонденцію; огляд і виїмка кореспонденції; зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж; зняття інформації з електронних інформаційних систем; інші види: обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи; установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу; спостереження за особою, річчю або місцем; аудіо-, відеоконтроль місц; контроль за вчиненням злочину; негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження; використання конфіденційного співробітництва.

Виконання будь-яких дій з проведення негласної слідчої (розшукової) дії повинно бути негайно припинено, якщо слідчий суддя постановить ухвалу про відмову в наданні дозволу на проведення негласної слідчої (розшукової) дії.

Отримана внаслідок такої негласної слідчої (розшукової) дії інформація повинна бути у передбаченому КПК порядку знищена;

– на таких, які проводяться за рішеннями слідчого, прокурора без необхідності клопотати перед слідчим суддею: виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації; негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження; використання конфіденційного співробітництва (ст фіксація та збереження інформації, отриманої з телекомунікаційних мереж за допомогою технічних засобів та в результаті зняття відомостей з електронних інформаційних систем; дослідження інформації, отриманої при застосуванні технічних засобів; – на тих, які проводяться тільки за рішенням прокурора. Виключно прокурор має право прийняти рішення про проведення такої негласної слідчої (розшукової) дії, як контроль за вчиненням злочину: контрольоване постачання; контрольована та оперативна закупка; спеціальний слідчий експеримент; імітування обстановки злочину;

Слід відмітити, що контроль за вчиненням злочину щодо незаконного переміщення через територію України транзитом, ввіз до України або вивіз за межі України речей, вилучених з вільного обігу, або інших речей чи документів може бути проведений у порядку, передбаченому чинним законодавством, за домовленістю з відповідними органами іноземних держав або на підставі міжнародних договорів України. Якщо при проведенні контролю за вчиненням злочину виникає необхідність тимчасового обмеження конституційних прав особи, воно має здійснюватися у межах, які допускаються Конституцією України, на підставі рішення слідчого судді згідно з вимогами КПК [4].

Відповідно до КПК України проводити негласні слідчі (розшукові) дії має право слідчий, який здійснює досудове розслідування злочину, або за його дорученням – уповноважені оперативні підрозділи органів внутрішніх справ, органів безпеки, органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства, органів Державної пенітенціарної служби України. За рішенням слідчого чи прокурора до проведення негласних слідчих (розшукових) дій можуть залучатись також інші особи [1, 509].

Важливо зазначити, що прийняття рішення про проведення оперативнорозшукових заходів, подання та розгляд відповідних клопотань, проведення оперативно-розшукових заходів, фіксація та використання їх результатів, проведення цих заходів до постановлення ухвали слідчого судді та інші питання їх проведення регулюються згідно з КПК, з урахуванням особливостей, встановлених цим Законом, щодо мети проведення оперативно-розшукових заходів, суб'єкта ініціювання та проведення цих заходів, обґрунтування клопотання про їх проведення та підстав для його задоволення слідчим суддею, використання результатів оперативнорозшукових заходів та інших питань, обумовлених специфікою мети їх проведення.

Таким чином, виникає запитання стосовно правової природи окремих прав оперативних підрозділів. Якщо співробітник оперативного підрозділу починає реалізувати повноваження, передбачені ст. 8 Закону України «Про ОРД», проводити які необхідно згідно з відповідними статтями в гл. 21 КПК – то це оперативнорозшуковий захід чи якийсь інше правове утворення? На наш погляд – це нове правове утворення – оперативнорозшуковий захід, який проводиться згідно з КПК України. Якщо оперативно-розшуковий захід починається до внесення даних до ЄРДР [5] і легітимно продовжується після початку кримінального провадження, то з цього часу він може бути продовжений тільки при наявності відповідного доручення слідчого про його продовження. І у такому випадку він набуває статусу негласної слідчої (розшукової) дії.

Варто врахувати, що відбувається перетворення оперативно-розшукового заходу – в слідчу дію і на завершення повинно оформлятися відповідним протоколом негласної слідчої (розшукової) дії. Але проведення цього заходу – дії здійснюється з дотриманням вимог Закону України «Про ОРД», КПК України і відповідних відомчих нормативних актів. Крім цього, слідчий при проведенні негласних слідчих (розшукових) дій повинен також керуватися вищезазначеними нормативно-правовими актами, що свідчить про непросту правову природу цих дій-заходів.



## Література:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: науково-практичний коментар / Відп. ред. С. В. Ківалов, С. М. Міщенко, В. Ю. Захарченко. – Х.: Одісей, 2013. – 1104 с
2. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України: науково-практичний коментар / В. Д. Берназ, А. М. Притула; За заг. ред. С. В. Ківалова. – О.: Фенікс, 2013. – 190 с.
3. Пшонка В. П. Реформування кримінального законодавства України (Із виступу Генерального прокурора України на координаційній нараді за участю Президента України 13 листопада 2012 року) // Новели Кримінального процесуального кодексу України 2012 року. – Частина 2. – Київ: Істина, 2012. – С. 5-9.
4. Про документування злочинної діяльності із застосуванням заздалегідь ідентифікованих (помічених) засобів [Електронний ресурс] : лист МВС України від 21 берез. 2014 р. № 13/11–4847. – Режим доступу : <http://gsu.mvs.gov.ua>.
5. Погорецький М. А. Функціональне призначення оперативно-розшукової діяльності у кримінальному процесі : [монографія] / М. А. Погорецький. – Х. : Арсіс ЛТД, 2007. – 576 с

---

УДК: 349.412

Юридичні науки

## ЩОДО ПРОВЕДЕННЯ ЗЕМЕЛЬНОЇ РЕФОРМИ В УКРАЇНІ

*Дресвяннікова Віолетта Дмитрівна*  
*Студентка економіко-правового факультету*  
*Маріупольський державний університет*  
*м. Маріуполь, Україна*

Земля з точки зору права розглядається не тільки як природний об'єкт, ресурс чи земельна ділянка, а і як національне багатство країни, що до того ж є об'єктом права власності народу України [1]. Проте на практиці через непослідовність та затягнутість земельної реформи вже понад чверті століття таке право неможливо реалізувати, що і зумовлює актуальність дослідження.

Питання земельної реформи в Україні досліджувалися багатьма вченим-правниками, зокрема Мельником О. О., Шереметом А. П., Андрейцевим В. І., Лозинською Т. М. тощо. Проте, на наш погляд, зазначене питання недостатньо розглянуто та потребує додаткового вивчення.

Після розпаду Радянського Союзу незалежна Україна взяла курс на розбудову ринкової економіки, який передбачає обов'язкову наявність такого інституту як «приватна власність». Так була запроваджена земельна реформа, метою якої була принципова зміна земельного устрою країни, який сформувався за часів радянської влади, де фактично існувала лише державна власність на землю, а також забезпечення раціонального, ефективного та екологічно безпечного використання земельних ресурсів і охорони земель.

Реформування розпочалося із ухвалення Земельного кодексу 1992 року [2]. Після його затвердження Верховною Радою для України стало можливим розпочати процес роздержавлення, паювання й приватизації землі, яка де-юре перебувала у державній власності. Зазначені процеси передбачали передачу земель в колективну власність сільськогосподарським підприємствам, враховуючи те, що на вимогу членів такого господарства земля буде розпайована та за потребою виділена в натурі у статусі приватної власності.

На ряду із Земельним кодексом України такі процеси регулювали нормативно-правові акти, якими було розпочато процеси роздержавлення, паювання та приватизації землі в аграрних підприємствах та встановлено можливість безоплатної передачі громадянам України у приватну власність земельних ділянок. Пізніше відбулося проведення поділу переданих у колективну власність земель на земельні частки (паї) без виділення їх у натурі (на місцевості) і запровадження трьох рівноправних форм власності на землю: приватної, колективної і державної. В умовах трансформації форм господарювання на селі стало вкрай необхідним і важливим врегулювання орендних відносин. Було передбачено й вільний вихід членів КСП із складу цих підприємств зі своїми земельними і майновими паями та створення на їх основі інших суб'єктів господарювання, заснованих на приватній власності.

Завершенням початкового етапу земельною реформи можна вважати 1999 рік, результатом якого став поступовий перехід земель від державної власності до приватної.

Наступною і, на наш погляд, переломною сходинкою реформи стала нова редакція Земельного кодексу України у 2001 році [2], якою мали б регулюватися земельні відносини з метою створення необхідних умов для раціонального використання й охорони земель, рівноправного розвитку всіх форм власності на землю і форм господарювання. Норми цього кодексу створили правові засади для формування ринку землі. Він містить норми прямої дії, ним закріплена напрацьована практика приватизації земель сільськогосподарського призначення. До того ж було введено певні обмеження щодо ринку земельних відносин, зокрема мораторій на купівлю-продаж земель сільськогосподарського призначення. Так, єдиними можливими формами земельних відносин стали оренда, дарування, успадкування та обмін рівноцінними земельними ділянками. Зазначимо, що запровадження мораторію того часу пояснювали як тимчасове явище, яке покликано сприяти формуванню земельного ринку з усталеними цінами, шляхом запобігання концентрації земель.

Логічним завершенням земельної реформи в аграній сфері мало стати запровадження ринку земель сільськогосподарського призначення, а також впровадження іпотеки землі, що б константувало повну імплементацію принципів ринкової економіки у земельні відносини України.

13 жовтня поточного року у першому читанні уряд України прийняв проект закону про ринок землі для громадського обговорення. Провідними ідеями проекту закону є скасування заборони на відчуження земель сільськогосподарського призначення всіх форм власності, встановлення стартової ціни продажу земельних ділянок тощо [3].

На разі питання прийняття проекту закону про продаж землі - питання часу, до того ж рішення Європейського суду з прав людини щодо неправомірності існування заборони на продаж землі в Україні вже є частиною національного законодавства.

Існування пререпетій пов'язаних із мораторієм на землю зумовлено наявністю дискусії як в суспільстві, так і в політичному просторі щодо скасування такої заборони. Певно що головною тезою, яка виступає за скасування мораторію є те, що заборона розпоряджатися своєю власністю - ознака держави із недемократичним політичним режимом, що суперечить конституції України. Поте, акцентуємо увагу на тому, що питання скасування мораторію є лише складовою частиною земельної реформи в Україні загалом і потребує додаткового (самостійного) дослідження.

За часи проведення реформи земельні відносини набули складного, надмірно врегульованого характеру, а законодавство в аграрній сфері створює широкі можливості для розповсюдження корупції через свою недосконалість, колізійність та непослідовність.

Отже, проаналізувавши правові засади проведення земельної реформи в Україні можна констатувати, що земельна реформа містить у собі не тільки правові, а й соціально-економічні ознаки, що дає підстави вважати її комплексним явищем, успішність проведення якого залежить від системності здійснення передбачених нею заходів.

#### Література:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 №254к/96-ВР URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>(дата звертання 27.09.2019)

2. Земельний кодекс України: Закон України від 25.10.2001 р. № 2768-III, дата оновлення: 09.08.2019 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14> (дата звертання 27.09.2019)

3. Про ринок земель: проект закону від 14.09.2017 №2679-VIII URL: [http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4\\_1?pf3511=62540](http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62540) (дата звертання 27.09.2019)

## ФУНКЦІОНАЛЬНЕ ПРИЗНАЧЕННЯ ПРЕЗУМПЦІЇ НЕВИНУВАТОСТІ ЯК ГАРАНТІЇ ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА

*Ищенко А.С.,  
студентка юридичного факультету  
Київський національний університет імені Тараса Шевченка  
м. Київ, Україна*

Презумпція невинуватості - одна з найважливіших конституційних засад і гарантій, яка забезпечує реалізацію і захист прав та свобод людини і громадянина. Закріплення її на нормативному рівні свідчить про високий рівень розвитку права і демократизму в державі.

Прототип даного принципу виник ще у давньоримському праві і мав назву *praesumptio boni viri*. З того часу презумпція невинуватості пройшла значний шлях розвитку, і на даний момент вона закріплена у законодавстві низки держав та у міжнародних договорах, а саме: Міжнародному пакті про громадянські і політичні права, Загальній декларації прав людини; Європейській конвенції прав людини і основоположних свобод; Міжнародному пакті про громадянські і політичні права [1, с.2]. Проблема дослідження презумпції невинуватості залишається актуальною і дотепер, адже часто цей основоположний принцип порушується поліцією, прокуратурою, судами та засобами масової інформації. Як влучно зазначає к.ю.н. Фулей Т.І., підтвердженням недосконалого застосування цього принципу є низка рішень Європейського Суду з прав людини з цього питання щодо України [2, с.1]. Прикладом можуть слугувати справи «Шагін проти України», «Грабчук проти України», «Пантелесенко проти України та інші».

Варто зазначити видатних вчених, які займалися дослідженням даної проблеми, до них зокрема належать: д.ю.н. Амбрашитов В.М., д.ю.н. Нор В.Т., к.ю.н Крижанівський В.В., к.ю.н. Фулей Т.І та інші.

Відповідно до Конституції України особа вважається невинуватою у вчиненні

злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду [3]. Крім того, Основний Закон нашої держави зазначає й інші важливі аспекти презумпції невинуватості, йдеться про те, що: тягар доказування не лежить на обвинуваченій стороні; використовувані стороною обвинувачення докази повинні бути одержанні законним шляхом; усі сумніви мають тлумачитись на користь обвинуваченого; держава повинна відшкодовувати матеріальну і моральну шкоду за безпідставне засудження. Проаналізувавши зміст статті 62 Конституції України, можна зробити висновок, що вона досить ґрунтовно розкриває принцип презумпції невинуватості, проте необхідно враховувати, що стосується вона лише кримінального судочинства. Дана норма не може поширюватися на усі інші випадки притягнення особи до юридичної відповідальності.

Презумпцію невинуватості варто розглядати з урахуванням двох підходів – широкого та вузького. Згідно з останнім, вона означає, що тягар доведення у суді лежить на стороні обвинувачення. Це, зокрема, закріплюється у частині 2 статті 17 Кримінально-процесуального кодексу України. Відповідно до широкого підходу не лише розгляд справи у суді, а й досудове розслідування має проводитися так, немовби обвинувачений по справі є невинуватим, наскільки це можливо. Про необхідність поводження з особою як з невинуватою йдеться в частині 5 статті 17 КПК [4].

Проаналізувавши практику ЄСПЛ стає зрозуміло, що презумпція невинуватості повинна діяти протягом усього кримінального провадження незалежно від його результату. Якщо особа визнається винною остаточним вироком суду, то дія даного принципу припиняється. У разі ж визнання особи винною у вчиненні злочину дія цього принципу припиняється із набуттям обвинувальним вироком, винесеним судом, статусу остаточного. Необхідними критеріями при цьому є компетентність суду та дотримання вимог національного законодавства [5].

У абзаці 1 п.3 постанови Пленуму Верховного Суду «Про посилення судового захисту прав та свобод людини і громадянина» № 7 від 30.05.97

зазначається, що суди повинні нести відповідальність за винесені ними вироки, тому їм необхідно бути вимогливими до органів досудового розслідування, перевіряти дотримання ними усіх вимог законодавства, прав та свобод обвинуваченого та інших учасників кримінального процесу [6].

Принцип презумпції невинуватості носить охоронну функцію, адже допомагає обвинуваченій особі захищати свої права, свободи та законні інтереси від порушень і свавілля з боку органів досудового розслідування та судів, їх посадових та службових осіб тощо. Переконавання слідчого чи прокурора у тому, що та чи інша людина вчинила злочин, не означають винуватість підозрюваної особи, таку позицію висловив Конституційний Суд України, у своєму рішенні від 30 січня 2003 року [7]. Вона є вдалою, адже суб'єктивні думки будь-кого, незалежно від займаної ним посади, не можуть бути підставою для визнання людини винною.

Необхідним аспектом дотримання презумпції невинуватості є законність отримання доказів стороною обвинувачення. Кримінально-процесуальний кодекс України встановлює поняття доказів, їх належність та допустимість. Рішенням Конституційного Суду України від 20 жовтня 2011 року встановлено, що не можуть бути доказами факти отримані з порушенням прав і основоположних свобод людини [8].

Важливим є те, що сенс презумпції невинуватості передбачає недопущення передчасного осуду і покарання. Так, за обвинуваченим у вчиненні злочину до вступу обвинувального вироку в законну силу зберігаються трудові, житлові, сімейні та інші права і свободи людини (п. 7 ст. 36 Кодексу законів про працю, ст. 71 Житлового кодексу). В Україні ж нерідко бувають ситуації, коли обвинуваченого не лише без достатніх (передбачених законом) підстав відсторонюють, але й звільняють з роботи відразу після порушення кримінальної справи, мотивуючи тим, що його дії дискредитують займану посаду, звання, установу чи організацію, в якій він працює.

Важливим є також питання про порушення ЗМІ презумпції невинуватості особи у вчиненні злочину. В Україні існує закон «Про телебачення і

радіомовлення», стаття 59 якого встановлює обов'язки телерадіоорганізації. Згідно з пунктом «е» зазначеної статті телерадіоорганізація зобов'язана «не поширювати матеріали, які порушують презумпцію невинуватості підозрюваного, обвинуваченого або упереджують рішення суду» [9]. ЄСПЛ дотримується схожої позиції, вважаючи, що мас-медіа, окремі журналісти навіть зобов'язані повідомляти суспільство про різноманітні аспекти розгляду справи і про особу щодо якої порушена ця справа, проте робити це без використання жодних необ'єктивних поглядів та суджень, щоб налаштувати суспільство проти такої людини. Саме за таких умов буде збережений баланс між правом суспільства бути проінформованим про суспільно-небезпечні діяння, та осіб, що їх вчинили, з одного боку, та правом осіб, яким інкримінуються ці дії, на презумпцію невинуватості та справедливий суд [1, с.12-13]. У нашій державі з виконанням даного аспекту презумпції невинуватості часто виникають проблеми, адже різноманітні ЗМІ та журналісти називають у свої матеріалах обвинувачену особою злочинцем, винним, формують завчасно негативне ставлення до особи, яка перебуває під слідством, хоч її вина ще не доведена.

Отже, у нашій державі ще залишається багато проблем, які стосуються реалізації принципу презумпції невинуватості, шляхами їх вирішення є: введення на законодавчому рівні відповідальності зокрема для ЗМІ, за порушення даного принципу; чітке законодавче закріплення механізму реалізації даної засади; обов'язковість активного використання рішень ЄСПЛ; просвітницька діяльність органів державної влади, органів місцевого самоврядування, громадських формувань, спрямована на зміну думки кожного громадянина щодо обвинувачених осіб.

#### Література:

1. Нор В. Т. Презумпція невинуватості як конституційна засада кримінального судочинства та її застосування в практиці європейського суду з прав людини / Василь Тимофійович Нор. // Часопис Національного університету "Острозька академія". Серія "Право".. – 2011. – №1. – С. 2.,12-13



2. Фулей Т. І. Презумпція невинуватості: концептуальні підходи / Тетяна Іванівна Фулей. // Слово національної школи суддів України. – 2012. – №1. – С. 1.
3. Конституція України : закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96 // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України : закон України від 13 квітня 2012 р. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 9-10, № 11-12, № 13, ст.88
5. Лист Міністерства Юстиції України «Щодо презумпції невинуватості» від 03.03.20076 N 33-23[Електронний ресурс] – Режим доступу:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v3-23323-07>.
6. Постанова Пленуму Верховного Суду «Про посилення судового захисту прав та свобод людини і громадянина» № 7 від 30.05.97 [Електронний ресурс] . – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-97>
7. Рішення Конституційного Суду України № **3-рп/2003** від **30.01.2003** [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v003p710-03>
8. Рішення Конституційного Суду України № **12-рп/2011** від **20.10.2011** [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v012p710-11>
9. Про телебачення і радіомовлення: закон України від 21.12.1993. № **3759-ХІІ**. (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1994, № 10, ст. 43

## ПРАВОВІ ПОСЛУГИ ONLINE

**Кутікова М.Г.,**

*студентка юридичного факультету*

*Академія адвокатури України*

*м. Київ, Україна*

У статті здійснено аналіз дослідження з надання правових послуг online в Україні та з'ясовано перспективи розвитку у цьому напрямку.

**Ключові слова:** *правові послуги, послуги online, юридичні консультації, інформаційно-правові системи.*

**Постановка проблеми.** Розвиток ринку правових послуг є однією з головних ознак цивілізованого суспільства та гарантією реалізації правової реформи в Україні з наявними стратегічними пріоритетами. В останні роки доступність високих технологій у буденному житті стала нормою. Складні сервіси та послуги автоматизуються, спрощуються, стають доступнішими. Розвиток технологій так чи інакше впливає на сферу надання правових послуг. Надання правових послуг з використанням мережі Internet має досить великі перспективи в сучасному світі. Тому актуальність цієї проблематики є досить значною з огляду на суспільний інтерес. Це зумовлює необхідність наукового вивчення питань, пов'язаних із формуванням та розвитком ринку правових послуг в Україні, які надаються online.

**Аналіз останніх досліджень та публікацій.** Джерельну базу даного дослідження склали праці учених та практиків, які вивчали різні аспекти застосування online технологій у сфері права: С. Матвєєвої, В. Копаєва, О. Хохуляка, Н. Лахути, І. Касинюка, О. Карлової тощо. Крім того, в основу даного дослідження покладено інформацію, отриману з правничих Internet ресурсів.

**Виклад основного матеріалу.** У мережі Internet є значна кількість сайтів, які дають можливість клієнту одержати інформацію не лише про суб'єкта надання правових послуг та обрати індивідуальний підхід для вирішення своєї юридичної

ситуації, а й отримати консультацію через online-чати або по телефону. Вони вирізняються тим, що клієнт сплачує щомісячну абонентську плату, за що отримує необмежений доступ до консультацій фахівців компанії по телефону. Головна перевага таких послуг – їхня мобільність. Середня вартість надання послуг т. зв. «мобільного юриста» становить 1000 грн на місяць, тоді як мінімальна вартість одного звернення до юриста в офісі – від 200 грн (залежно від складності питання) [1]. Якщо консультації з правових питань по телефону надаються, переважно, на платній основі, то в мережі Internet існують сайти, які надають правові послуги як за плату, так і без такої. Проте безоплатно можуть надаватися лише усні консультації. Підготовка договорів, позовних заяв та інших правових документів надається за відповідну плату. Такі форми надання правових послуг є зручними та доступними не лише для пересічних громадян, а й для юридичних фірм.

Варто зазначити, що серед наукової спільноти вже досить давно ведуться дискусії щодо інтернет комунікацій з правових питань. Так, С.В. Матвєєва зазначає, що електронна комунікація є однією з форм сучасного дискурсивного аналізу, що активно розвивається і набуває все більшого поширення, особливо в американській і західноєвропейській Internet індустрії (M. Galvin, D. Boyd, J. Brewer, J. Yates, W.J. Orlikowski, K. Okamura, D.E. Murray). Персональні сайти набувають якісно нового образу в умовах інтернет комунікації [2, с. 12]. Іншої думки дотримується В.А. Копаєв, який категорично ставить до того, щоб правові послуги надавались online. На його думку, в умовах глобалізації та розвитку IT суспільство започатковує нові підходи до формування й поширення інформації та знань в області інтернету, де створюються нікому не потрібні інтелектуальні продукти і методи «відкритого контенту» [3, с. 15–16].

На сучасному етапі розвитку інформаційно-правових систем, складні рішення, автоматизація та облік роботи юридичної фірми вже стали нормою. І це лише початок тих змін, на які очікує сфера надання правових послуг. У цьому відношенні можна виокремити внутрішній та зовнішній напрями інтеграції. У роботі з першим найцікавішим аспектом видається не стільки процес

автоматизації юридичної роботи, скільки можливості із впровадження сучасних моделей корпоративного устрою. Приміром, всесвітньо відомі компанії Zappos, Airbnb досить успішно інтегрували вертикальну систему холакратичного управління. Ця модель передбачає відсутність чіткої ієрархії та посад, відсутність департаментів та практик, відкритість та особисту підпорядкованість кожного певним принципам та правилам роботи. Деякі юридичні компанії почали експериментувати з такою моделлю управління. Стосовно зовнішнього напрямку розвитку або моделі, за якою надаються правові послуги, є два найактуальніших напрями розвитку. Перший передбачає створення загальнодоступної інтернет-платформи, на якій будь-хто може отримати обмежену юридичну пораду за фіксовану суму, обираючи адвоката або юриста (які так само реєструються на платформі) за своїм смаком, виходячи з кваліфікаційних вимог або власних уподобань. У світі подібних платформ десятки, деякі з яких уже демонструють успішність та прибуток, такі як – AVVO та Bridge. Другий зовнішній напрям передбачає інтеграцію сучасних ІТ-рішень, які дозволили б звести роботу юристів компанії до мінімуму, а в підсумку повністю автоматизувати процес. З урахуванням сучасного розвитку технологій подібні завдання не є чимось утопічним і вже можливо реалізувати певні завдання на базовому рівні [4].

Сьогодні в Україні налічується чимало платформ (як приватних так і публічних), які надають правові консультації online та служать як зв'язок юристклієнт.

Приміром, Bitlex є одним із інноваційних юридичних online сервісів, що надає правові послуги. Основними принципами їх діяльності є: зручність, швидкість та надійність. Скористатись правовими послугами BITLEX можна в будь-який час, в будь-якому місці та з будь-якого пристрою. До того ж, команда зробила інтерфейс простим та зрозумілим для будь кого. Приміром, створити документи можна за 10-15 хвилин, а отримати відповідь будь-якого рівня складності протягом 24 годин. Якщо ж потрібна швидка допомога юриста чи адвоката, то передбачена телефонна консультація через гарячу лінію. Девіз сайту Bitlex є таким: «Ми не плануємо змінювати світ, українське суспільство чи ринок

юридичних послуг – вони змінюються і без нас. Ми хочемо вплинути на ставлення людей до юриспруденції». Наразі Vitlex має більше 80 юристів у штаті, якими підготовлено понад 3000 документів, надано 5000 консультацій.

О.А. Баранов наголошує, що розвиток мережі Internet та можливості запуску в Україні технології мобільної передачі даних 5G після 2020 року внесе свої корективи щодо швидкості та зручності роботи подібних сайтів [5, с. 8].

У контексті даного дослідження варто звернутися до зарубіжного досвіду. У сучасному світі одним із найпрогресивніших є ринок правових послуг у США. Офіційна історія формування ринку юридичних послуг пов'язана зі створенням великих юридичних фірм США у другій половині XIX століття, але юридична професія та пов'язаний з нею бізнес бере початки від загального права Великобританії (XIII–XIV століття) як основи англосаксонської правової системи. Тому в розвитку інститутів цього ринку, бізнес-технологій, маркетингових прийомів, інструментів PR, інтерактивних технологій американські юристи досягли багато. Остаточно ринок юридичних послуг з жорсткою боротьбою за клієнта, рекламою й маркетингом, новими продуктами, послугами та гравцями склався лише в 70-х роках XX століття, коли були зняті самообмеження юристів щодо реклами й маркетингу. Цікавою інновацією американського ринку юридичних послуг є надання «спільних, змішаних послуг», які лише мають юридичний складник, але сутність їх не правова. Це послуги в галузі консультування з управління, PR, GR і HR, страхування, інформаційних технологій, міжнародної торгівлі, фінансового та податкового планування, інтелектуальної власності, охорони навколишнього середовища. У результаті цього з'явилися юристи з медичною, фінансовою, бухгалтерською освітою, фахівці з інформаційних технологій. Правові послуги online в США надаються згідно зі стандартом Law Firm 2.0. [6, с.143–144]. Серед віртуальних юридичних компаній США особливе місце посідає Rocket Lawyer, яка вийшла за межі території США й запустила бета-версію сайту з надання правових послуг online для ринку Великобританії, Франції, Іспанії [7].

В США сервіси щодо надання правових послуг online мають більш тривалу

історію, ніж вітчизняні. Ряд інтернет-платформ отримали статус світових професіоналів у сфері права. Вони не лише надають правові послуги громадянам у межах своєї країни, а й допомогу іншим країнам, щодо розвитку ринку правових послуг, у тому числі й Україні.

**Висновки.** Отже, сьогодні отримати правову консультацію online можна як платно, так і безоплатно. Джерелами надання такого виду правових послуг є ряд веб-сервісів, як в Україні, так і за її межами. Варто погодитись з Л.С. Шевченко, що в постіндустріальному суспільстві на зміну професіоналам-правникам приходять транспрофесіонали, здатні опанувати нові або суміжні професії, працювати в різних середовищах та організаційних структурах. В найближчій перспективі зітруться межі між юриспруденцією і бізнес менеджментом, юриспруденцією та ІТ, а юрист стане «юридичним бізнесконсультантом» або навіть «техноюристом». Вважаємо, що online-сервіси змінять роботу юридичних компаній на краще, звільнивши час правників для більш інтелектуальної та творчої діяльності, що підвищить якість обслуговування клієнтів. Потенціал правових послуг online надзвичайно колосальний для юридичного бізнесу.

#### Література

1. Юридична компанія Микола Дем'яненко і партнери. URL: <http://dilaw.com.ua/price/>
2. Матвєєва, С.В. Сайт как коммуникативный дискурс. Вісник ЛНПУ імені Тараса Шевченка. Луганськ, 2016. № 12 (80). С. 12.
3. Копанєва, В.А. Архівування науково-інформаційних ресурсів Інтернет: основні концептуальні положення. Бібліотечний вісник. 2005. № 2. С. 15–16.
4. Касинюк І. Юридичні стартапи на ринку юрпослуг. URL: [http://agalawyers.org/files/files/UJ\\_05\\_2016\\_30.pdf](http://agalawyers.org/files/files/UJ_05_2016_30.pdf)
5. Баранов О.А. Огляд правових проблем Інтернету речей. II науково-практична конференція Інтернет речей: проблеми правового регулювання та впровадження: матеріали науково-практичної конференції. 24 жов. 2017 р., м. Київ. / упоряд. В.М. Фурашев, С. Ю. Петряєв. Київ: Політехніка, 2017. С.8.

6. Хохуляк О.О. Ринок юридичних послуг Сполучених Штатів Америки: особливості становлення та тенденції розвитку. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2016. Вип. 7. Ч. 3. С. 143–144.

7. Rocket Lawyer Incorporated. URL: <https://www.rocketlawyer.com/>

---

Юридичні науки

ПРОБЛЕМИ ПРИТЯГНЕННЯ ДО ДИСЦИПЛІНАРНОЇ  
ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ КЕРІВНИКА ПІДПРИЄМСТВА, УСТАНОВИ,  
ОРГАНІЗАЦІЇ

*Лемех О.О*

*Студентка факультету соціології та права  
Національний технічний університет України  
«Київський політехнічний інститут  
імені Ігоря Сікорського»  
м.Київ, Україна*

В статті розглянуто проблемні питання притягнення до відповідальності керівника підприємства, установи та організації в трудовому праві. Розкрито суть та значення дисциплінарної відповідальності в трудовому праві загалом та виділено проблематику щодо дієвості механізмів дисциплінарної відповідальності керівника. Також розроблені висновки та пропозиції, щодо проблеми притягнення до відповідальності керівника в трудовому праві.

**Ключові слова:** юридична відповідальність, керівник підприємства, установи та організації, проблеми, підстави, умови, трудове право.

**Постановка проблеми.** В умовах реформування трудового законодавства України, актуальними залишаються питання притягнення до відповідальності керівника підприємства, установи, організації. Проблематика зосереджується в площині застосування до такого працівника трудової відповідальності.

**На даний час трудовим законодавством передбачено відповідальність**

**роботодавця за шкоду заподіяну працівнику. Статтями 117, 235, 236 передбачено обов'язок роботодавця відшкодувати працівникові шкоду заподіяну затримкою розрахунку при звільненні, незаконному звільненні, переведенні працівника на іншу роботу, неправильним формулюванням причини звільнення в трудовій книжці, затримкою видачі трудової книжки з вини власника або уповноваженого ним органу, затримкою виконання рішення про поновлення на роботі працівника [1].**

Попри взаємний, двосторонній характер матеріальної відповідальності сторін трудового договору, науково обґрунтований ще у 80-х роках ХХ століття [2, 3], питання відповідальності роботодавця в чинному Кодексі законів про працю України розглядається різними статтями, а стаття 265 має скоріше абстрактний характер. Звичайно, в демократичному суспільстві прогалини у національному законодавстві не можуть слугувати виправданням порушення основоположних прав і свобод людини – у такому разі дефекти права повинні бути усунені шляхом застосування аналогії права або закону, субсидіарного застосування норм права. Тим не менше, саме досягнення повноти й точності викладення нормотворчого матеріалу сприяє зміцненню законності та дозволяє системі права бути «фундаментом» правової держави.

**Виклад основного матеріалу.** Насамперед, слід підкреслити, що для національного трудового права та законодавства поняття «роботодавець» є новим. Як відомо, роботодавця КЗпП України позначає терміном «власник підприємства, установи, організації або уповноважений ним орган чи фізична особа» (ст. 21). Така правова конструкція є недосконалою, про що справедливо зауважено в юридичній літературі [4, 7], [5, 21–22]. З формуванням в Україні ринкового трудового законодавства, законодавець запровадив термін «роботодавець» як «власник підприємства, установи, організації незалежно від форми власності, виду діяльності, галузевої належності або уповноважений ним орган (керівник) чи фізична особа, яка відповідно до законодавства використовує найману працю» (ст. 1 Закону України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності» [6] ст. 1 Закону України «Про організації



роботодавців» [7]). Отже, знову ж таки значною мірою дублюється положення КЗпП України.

Загальна теорія права визначає інститут права як групу взаємопов'язаних юридичних норм, що регулюють окремих вид суспільних відносин за допомогою окремих понять, термінів, конструкцій, законодавче закріплення яких стало наслідком його розвитку [8]. Спираючись на ці положення в більшості початкової літератури з трудового права матеріальна відповідальність працівника та роботодавця розглядається як єдиний інститут трудового права [9, с. 861; 10, с. 194].

Механізм притягнення до дисциплінарної відповідальності керівника підприємства, установи, організації в умовах розмаїть різних форм власності потребує оптимізації. Так, за радянських часів єдиним роботодавцем виступала держава. Відповідно, кожне підприємство, установа та організація мали вищестоящий орган, якому підпорядковувалось як сама організація, та і її керівник. Сьогодні ж підприємства, установи, організації приватного сектору не завжди мають вищестоящий орган. За таких умов словосполучення «власник або уповноважений ним орган», що застосовується в чинному законодавстві, вказує на те, що дисциплінарну відповідальність до керівника може застосувати його власник. Діючий механізм застосування дисциплінарних стягнень визначений ст. 147<sup>1</sup> Кодексу законів про працю України (далі - КЗпП України), передбачає, що дисциплінарні стягнення застосовуються органом:

- органом, якому надано право прийняття на роботу (обрання, затвердження і призначення на посаду) даного працівника;
- вищестоящими органами (на працівників, які несуть дисциплінарну відповідальність за статутами, положеннями та іншими актами законодавства про дисципліну, дисциплінарні стягнення).

Говорячи про керівника підприємства, установи, організації, який є уповноваженим органом, можна сміло стверджувати, що застосувати до себе дисциплінарну відповідальність він не може та й не захоче. Водночас у більшості приватних підприємств керівника приймає на роботу власник такого

підприємства. Власник не є вищестоящим органом, однак, згідно із статтею 148 КЗпП України, наділений правом застосовувати дисциплінарну відповідальність до керівника-працівника підприємства. З вищевказаного можна зробити висновок, що ч. 1 ст. 147<sup>1</sup> потрібно доповнити словом «власник».

Також у питанні притягненні до дисциплінарної відповідальності керівника є проблема виявлення факту дисциплінарного проступку, та його зв'язок із строком для застосування для застосування дисциплінарного стягнення. Ситуація виглядає наступним чином. Власник уклав трудовий договір з працівником про роботу на посаді керівника підприємства, чим фактично уповноважив такого працівника здійснювати керівництво підприємством. За таких умов власник самостійно не здійснює організацію праці на підприємстві, і відповідно, не здійснює постійно контроль за керівником щодо дотримання ним дисципліни праці. Отже, факт вчинення керівником дисциплінарного проступку може бути виявлений лише під час здійснення аудиту чи іншої перевірки, але в строк, що перевищує шість місяців з дня вчинення дисциплінарного проступку. У такому випадку приписи ст. 148 КЗпП України не дають можливості власнику застосувати до такого керівника-працівника заходи дисциплінарного стягнення. У підсумку застосування дисциплінарної відповідальності до керівника-працівника є не можливими та ускладненими.

Для врегулювання даної проблеми я вважаю, що законодавство щодо строків для застосування дисциплінарної відповідальності до керівника має бути переглянуто в бік підвищення відповідальності останніх. Зокрема пропоную передбачити, що дисциплінарне стягнення на керівника підприємства, установи, організації накладається власником не пізніше шести місяців з моменту виявлення дисциплінарного проступку.

Означені проблеми реалізації дисциплінарної відповідальності керівника підприємства, установи, організації частково вирішуються проектом Трудового кодексу України. Його положення щодо дисциплінарної відповідальності дещо відмінні від чинних, а саме: ст. 363 «Порядок застосування дисциплінарних стягнень» визначає, що дисциплінарні стягнення до працівника може

застосовуватись роботодавцем не пізніше ніж протягом місяця з дня виявлення дисциплінарного проступку не враховуючи часу відсутності працівника на роботі не залежно від причин, а також часу провадження у кримінальній справі або у справі про адміністративне правопорушення у зв'язку з протиправними діями працівника [11]. Як бачимо, шестимісячний строк для застосування дисциплінарного стягнення відсутній. Щодо притягнення до дисциплінарної відповідальності керівника таке формулювання вирішує проблему певною мірою. Стосовно поширення такого правила на всіх працівників, виникають сумніви щодо доцільності скасування шестимісячного строку в механізмі застосування дисциплінарних стягнень. Очевидно, що дисциплінарні проступки простих працівників та керівного складу істотно відрізняються за своїми наслідками.

#### Література:

1. Сличинський Б.С., Зуб І.В., Ротань В.Г. Науково-практичний коментар до законодавства України про працю.-К:А.С.К., 2010.-1190с.
2. Стависский П. Р. Проблемы материальной ответственности в советском трудовом праве / П. Р. Стависский. – К.; О.: Вища школа, 1982. – 183 с.
3. Сыроватская Л. А. Ответственность за нарушение трудового законодательства / Л. А. Сыроватская. – М.: Юрид.лит., 1990. – 176 с.
4. Серета О. Г. Роботодавець як суб'єкт трудового права : Автореф. дис. канд. юрид. наук; Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого / О. Г. Серета. – Х., 2004. – 19 с.
5. Пилипенко П. Д. Проблеми теорії трудових правовідносин в умовах переходу України до ринкової економіки: Автореф. дис. д-ра юрид. наук; Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого / П. Д. Пилипенко. – Х., 2001. – 36 с.
6. Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності. Закон України від 15 вересня 1999 р. № 1045-VI. // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1999. – № 45. – С. 397.
7. Про організації роботодавців. Закон України від 24 травня 2001 року № 2436 -III. // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2001. – № 32. – С. 171.

8. Юридична енциклопедія: в 6 т./ редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін.. – К.: Укр. енцикл., 1998.

9. Лушникова А.М. Курс трудового права: [учеб.]: в 2 т./ А.М. Лушникова, М.В. Лушникова. – М.: Статут 2009. – Т. 2.- 1151с.

10. Болотіна Н.Б. Трудове право України.: [підруч.]/ Н.Б. Болотіна, Г.І. Чанишева, Т.М. Додіна.- К.: Київ обл. орг-ція тов-ва «Знання», 2001 р. – 564с.

11. Проект Трудового кодексу України, зареєстрований у Верховній Раді України від 26 грудня 2014 року №1658 [Електронний ресурс]: Режим доступу: [http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4\\_1?pf3511=53221](http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=53221).

---

Юридичні науки

## ЛЮДИНА - ЦЕ СУБ'ЄКТ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

*Лешко О.Д.*

*студентка інституту*

*прокуратури та кримінальної юстиції*

*Національний юридичний*

*університет імені Ярослава Мудрого*

*м. Харків, Україна*

**Постановка проблеми** «людини у міжнародному праві» набула широкого поширення протягом останнього століття. Адже раніше, суб'єктами визнавалися тільки держави, і не було ніяких проблем з визначенням. Проте, з виникненням міжнародних організацій і інших утворень, суб'єктів міжнародного права почало ставати все більше, і людина претендує на роль одного з них.

**Стан опрацювання** питання досі залишається дискусійним. Існують різні точки зору на міжнародну правосуб'єктність людини, а саме : її повне визнання як суб'єкта міжнародного права, часткове визнання та невизнання взагалі. Вивченням даного питання займалися багато науковців, зокрема : Лукашук І.І. , Тункін Г.І. , Черниченко С.В. , Ганюшкін Б.Б. , Шварценбергер Г. , Дженіс М., Кей Р., Бредлі Е. , Буткевич В.Г. , Едуардо Хіменес де Аречага .

**Метою статті** є з'ясування фактів, які підтверджують та спростовують міжнародну правосуб'єктність людини, та визначити власну позицію.

**Виклад основного матеріалу** . Суттєвою особливістю суб'єкта міжнародного права є його безпосередня участь в створенні і реалізації його норм, участь суб'єкта міжнародного права в правовому процесі. Це і відбивається на фоні визначення кола суб'єктів міжнародного права, оскільки в зв'язку з цим часто заперечують правосуб'єктність фізичної особи та інших утворень, які на сьогоднішній день не отримали загального визнання як суб'єктів міжнародного права.

Проте, на даному етапі , сучасна правова реальність підводить до висновку про те, що права людини є об'єктом міжнародних правовідносин держав, індивід є об'єктом правового захисту в межах міжнародно-правових домовленостей держав.

Оскільки існують різні підходи до визначення «людини як суб'єкта міжнародного права», варто розглянути деякі з них .

Взагалі, поворотним моментом в розвитку людської цивілізації стало прийняття 10 грудня 1948 року Загальної Декларації Прав Людини. 6 стаття цього документу закріплює: «кожна людина, де б вона не знаходилася, має право на визнання своєї правосуб'єктності». Норма закріплена у цій статті стосується не тільки національного права, а і міжнародного, вона імперативно вказує: «людина завжди, повсюди і при будь-яких обставин залишається суб'єктом права, в цьому і полягає одне з найбільших завдань Загальної Декларації Прав Людини». Дані доводи підтверджуються положення Міжнародного пакту про громадянські і політичні права і Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права, практики Міжнародного суду ООН і Європейського суду з прав людини, а також процедурою і діяльністю адміністративних трибуналів з питань міжнародного трудового права (адміністративного трибуналу Організації Об'єднаних Націй, адміністративного трибуналу Міжнародної організації праці) [2].

Уже на той час Рене Кассен у своїй статті «Людина як суб'єкт міжнародного права та захист прав людини у всесвітньому співробітництві», наголосив, що після закінчення першої світової війни, яка викликала незліченні злочини, які залишилися практично безкарними, стало неможливим залишитися сліпо вірними принципам, згідно з якими війна – це сфера виключних відносин держави з державою.

Якщо розглядати практику Європейського суду з прав людини, то він також підтримує таку позицію. Наприклад, у справі «Ван Генд ен Лоос проти Нідерландів» зазначається: «співробітництво констатує новий правовий порядок у міжнародному праві, за яким перевага держав щодо їх суверенних прав обмежується і суб'єктами визнаються не лише держава, а й громадяни».

Вагомим аргументом за визнання міжнародної правосуб'єктності людини є другий розділ ЄКЗПЛ, який створює Європейський суд з прав людини. Існують і інші можливості прямого доступу фізичних осіб в міжнародні органи, що пов'язано із поширенням тенденції до захисту їхніх прав за допомогою міжнародних механізмів. Саме створення контрольних механізмів у сфері прав людини значно поширило коло представників науки міжнародного права, які дотримуються концепції міжнародної правосуб'єктності індивіда.

Важливо зазначити, що звертаючись до Європейського суду з прав людини у справах проти держави громадяни стають повноправними учасниками міжнародних відносин. У даному контексті було б нелогічно говорити про відсутність у громадян здатності до незалежної реалізації міжнародних прав та обов'язків, а отже, і відсутності міжнародного правового статусу, адже, «опонентом» фізичної особи на міжнародно-правовій арені виступає держава як інший самостійний суб'єкт міжнародного права. З цих же підстав, можна говорити про наявність статусу суб'єкта міжнародного права у юридичних осіб, оскільки із позовами до Європейського суду з прав людини звертаються не лише фізичні, але і юридичні особи [3].

Таким чином, доказом міжнародної правосуб'єктності фізичної особи є посилення на вільне звернення із повідомленнями або скаргами фізичних осіб

про захист прав у міжнародні квазісудові та судові установи.

З іншого боку, необхідно підкреслити, що головний універсальний судовий орган – Міжнародний Суд ООН у ст. 34 свого Статуту передбачає: «1. Тільки держави можуть бути сторонами в справах, що розглядаються в Суді». Тобто доступ до МС ООН фізичних осіб не передбачається. Фактом є те, що наразі у відповідності із чинними універсальними конвенціями існує лише шість міжнародних контрольних договірних органів з відповідними процедурами звернення фізичних осіб, але виключно за певних умов.

Нерідко противники міжнародно-правової суб'єктності індивідів вимагають дотримуватися таких критеріїв, які не передбачені ні міжнародними договорами, ні авторитетними рішеннями міжнародних судів. Так, у консультативному висновку Міжнародного суду ООН від 11 квітня 1949 р. у справі «Про відшкодування збитків, понесених на службі ООН» суд досить чітко визначив, кого слід вважати суб'єктами міжнародного права: «бути суб'єктом міжнародного права значить мати здатність володіти міжнародними правами і обов'язками, а також спроможність підтримувати ці права зверненнями, заявами у міжнародні інстанції».

Проте, правосуб'єктність фізичної особи поступово впроваджується і у практиці Міжнародного Суду ООН. Наприклад, у справі братів Ла Гранд (Німеччина проти США) було зазначено, що певними міжнародно-правовими договорами між державами створюються не тільки права й обов'язки для держав, а безпосередньо створюються індивідуальні права для фізичних осіб. У справі Авени й інших мексиканських громадян (Мексика проти США) було висловлено схожу позицію.

Про прямі обов'язки індивідів перед міжнародним правом, а відповідно про міжнародну правосуб'єктність, говорять у випадках їхньої міжнародно-правової відповідальності за скоєні ними злочини проти миру та безпеки людства. Наприклад, Конвенція про попередження злочину геноциду і покарання за нього 1948 р. у ст. I передбачає, що «Договірні Сторони підтверджують, що геноцид незалежно від того, чи відбувається він у мирний

час або воєнний час, є злочином, що порушує норми міжнародного права і проти якого вони зобов'язуються вживати заходів попередження і карати за його вчинення», а ст. VI наголошує, що «особи, обвинувачувані у вчиненні геноциду або інших, перелічених у статті III діянь, повинні бути засуджені компетентним судом тієї держави, на території якої було скоєне це діяння, або таким міжнародним карним судом, що може мати юрисдикцію щодо Сторін цієї Конвенції, що визнали юрисдикцію такого суду».

У сучасній як монографічній, так і навчальній літературі (вітчизняній, західній, країн СНД) з цього питання існують також різні точки зору. Проте треба зауважити, що останнім часом поширюється коло вчених – прихильників теорії примату (пріоритету, переваги) міжнародного права над національним і визнання міжнародної правосуб'єктності індивіда. Так, наприклад, одні вважають, що загальні норми міжнародного права «є частиною права країни і вони мають перевагу перед внутрішніми законами і безпосередньо створюють права й обов'язки для її громадян у процесі правозастосовної діяльності держави . Другі констатують «появу в міжнародному праві людини як суб'єкта права, хоча і з дуже обмеженою правосуб'єктністю» . Інші вже не дискутують, а наполягають на тому, що індивіди повинні визнаватись суб'єктами міжнародного права.

В. В. Мицик зазначає, що «дискусія чиниться між правознавцями, які займають різні позиції від проголошення індивіда суб'єктом міжнародного права або формування такого його статусу, або визнання за ним певної міжнародної правосуб'єктності до констатації відсутності такої» [4; с. 25-36].

Наприклад Тарасов О. В. є прихильником думки, що правосуб'єктність людини в міжнародному праві існує, тому що є різні можливості довести міжнародну правосуб'єктність людини. Наприклад, звернутися до норм міжнародного права, що закріплюють міжнародно-правовий статус людини. Якщо є правовий статус, то повинен бути і його носій. Не можна і нести національно-правову кримінальну відповідальність, якщо перед нами «не суб'єкт» національного права [5; с. 200-206].



Н. С. Кучерук, вважає, що «існують достатні правові підстави не погодитись із позицією науковців, щодо того що фізичну особу не можна вважати суб'єктом міжнародного права [6].

З цього приводу проф. Тимченко Л.Д. пише, що «в сучасному міжнародному праві існує ряд норм, які поширюються безпосередньо на індивіда (йдеться про міжнародно-правові акти в галузі захисту прав людини та відповідальності за злочини проти людства). А якщо є відносини, в яких беруть участь індивіди та МНУО, і ці відносини врегульовані міжнародним правом, то, звичайно, що учасники таких відносин повинні визнаватись суб'єктами міжнародного права» .

Існує також інша точка зору, яка не визнає правосуб'єктності людини на міжнародній арені, а саме радянська доктрина міжнародного права, аж до припинення існування СРСР, також категорично заперечувала міжнародну правосуб'єктність фізичних осіб, оскільки вона виходила з того, що індивід не може мати ні правоздатності, ні дієздатності у міжнародних, міждержавних правовідносинах.

Черниченко С. В. дійшов категоричного висновку про те, що «індивіди ні за яких умов не є і не можуть бути суб'єктами міжнародного права», до того ж, «оскільки існують об'єктивні межі міжнародного права як права, що регулює міждержавні відносини і не розповсюджується безпосередньо на індивідів, форми його впливу на положення індивідів визначаються його природою. Зміна цих форм можлива лише в результаті зміни природи міжнародного права, його об'єктивних меж. Але така зміна означатиме кінець міжнародного права». Правознавець послідовно застерігає від гіпертрофування ролі індивіда в міжнародному праві і не погоджується з аргументами що до міжнародної правосуб'єктності фізичної особи [7; с.185].

Професор Лукашук І.І., розглядаючи це питання, навпаки, пише, що він не впевнений у тому, що оптимальний шлях підвищення ролі міжнародного права полягає через проголошення міжнародно-правової суб'єктності індивіда. Фахівець зазначає, що «формальне визнання за індивідом статусу суб'єкта

міжнародного права мало що дасть в цьому відношенні, оскільки у нього немає відповідних можливостей використання механізмів міжнародного права. З іншого боку, радикальне перетворення цього механізму завдасть шкоди унікальній функції міжнародного права – регулюванню міжнародних відносин. Кінець кінцем, це негативно позначиться і на правах людини. Тому – робить важливий висновок проф. Лукашук – навряд чи випадково держави і їхні організації поки не виявляють готовності визнати за індивідом статус суб'єкта міжнародного права» [8; с. 76].

Підсумовуючою думкою даного дослідження, варто зазначити те, що наголошує в своїх працях Д. В. Кулеба : «до того ж часу, поки не буде зроблений перехід до виключно нової думки [персоналізації], уявлення про міжнародну правосуб'єктність людини, держави та організації не відповідатимуть природі та завданням міжнародного права. З метою подолання цієї системної проблеми філософія міжнародного права початку ХХІ століття вже зробила суттєвий крок вперед. Вона справедливо не розглядає ані людину, ані державу, ані організацію як панацею від усіх міжнародних хвороб, а лише визнає за ними певні заслуги. Вони з абсолютних перетворюються на відносні категорії. І схоже, що саме таке вирівнювання є позитивною перспективою міжнародного права в цілому та розвитку інституту міжнародної правосуб'єктності зокрема» [9; с. 70-83].

Висновки. Отже, проаналізувавши більшість правових позицій та дослідивши певні номативні акти, варто стверджувати, що людина , все таки, є суб'єктом міжнародного права. Але на даний момент їхня правосуб'єктність досить обмежена, що вказує на перспективи подальшого розвитку обсягу прав та обов'язків людини на міжнародній арені. Фізична особа має міжнародну правосуб'єктність, так як будь-яке право не може існувати «поза людиною», тому аргументація опонентів цієї точку зору є сміливою, але аргументи є досить непереконаливими.

#### Література:

1.КОНВЕНЦІЯ про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 р.

2. Статут Організації Об'єднаних Націй від 26 червня 1945 р.
3. Практика Європейського Суду з прав людини.
4. Мицик В. В. Питання про міжнародну правосуб'єктність фізичної особи / В. В. Мицик // Альманах міжнародного права. – 2010. – Вип. 2. – С. 25-36.
5. Тарасов О. В. Міжнародна правосуб'єктність людини в практиці нюрнберзького трибуналу / О. В. Тарасов // Проблеми законності. – 2011. – Вип. 115. – С. 200-206.
6. Кучерук Н. С. Фізична особа як суб'єкт міжнародного права.  
Режим доступу: [http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/227/Kucheruk\\_fizychna\\_osoba\\_subject.pdf?sequence=1](http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/227/Kucheruk_fizychna_osoba_subject.pdf?sequence=1)
7. Черниченко С.В. Личность и международное право/ С. Черниченко. — М. : Норма, 1974, — 185 с.
8. Лукашук И.И. Право международной ответственности. – М., 2005. – С. 76
9. Кулеба Д. Міжнародна правосуб'єктність: теорія і її перспективи / Д. Кулеба // Альманах міжнародного права. - 2010. - Вип. 2. - С. 70-83. - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/amp\\_2010\\_2\\_8](http://nbuv.gov.ua/UJRN/amp_2010_2_8)

---

УДК 347

Юридичні науки

## ОСОБИСТІ НЕМАЙНОВІ ПРАВА ФІЗИЧНИХ ОСІБ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

*Ліннік Ю. А.*

*студентка 2 курсу Навчально-наукового  
інституту права групи ПБі-18-1  
м. Ірпінь, Україна*

Цивільне право врегулює два типи суспільних відносин, а саме: майнові, ті, щопов'язані з майновим характером та особисті немайнові, тобто ті, які не пов'язані з майновим характером, а саме: честь, гідність особи, але, до прикладу, твір стосується майнового характеру. Слід вказати на те, що майнові відносини безпосередньо стосуються власності, а до особистих немайнових відносин відносяться нематеріальні блага.

Щодо проблематики даного дослідження, то вона полягає в тому, щоб з'ясувати сутність та значення особистих немайнових прав людини, а також визначити їх характерні ознаки.

У 2003 році затвердили Цивільний кодекс України та вперше на узаконеному рівні були зафіксовані особисті немайнові права фізичних осіб, у Другій Книзі ЦК України, яка називається «Особисті немайнові права фізичної особи».

Питання особистих немайнових прав є злободенним. Згідно із ст. 3 ч.1 Конституції України «Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю» [1].

Багато відомих українських та зарубіжних учених-цивілістів, таких як: Н.О. Давидова, А.С. Довгерта, С.С. Алексєєва, В.А. Жакєнова, Л.О. Красавчикова, О.В. Кохановська, Л.В. Малюга, О.А. Підпригора, Р.О. Стефанчук, З.В. Ромовська, К.А. Флейшиц, Я.М. Шевченко та інші розглянули питання особистих немайнових прав у власних наукових працях.

Ціллю даного дослідження є розкриття змісту особистих немайнових прав у контексті розгляду їхніх ознак.

Типові риси особистих немайнових прав:

- кожній людині належать особисті немайнові права тільки, якщо наявність цих прав не суперечить вимогам законодавства;
- здебільшого особисті немайнові права належать фізичній особі з народження, прикладами можуть бути: право на життя, охорону здоров'я, медичну допомогу, свободу тощо. Хоча певні типи особистих немайнових прав з'являються у людини, коли вона досягла повноліття, тобто вісімнадцяти років, наприклад, право на донорство, а право на зміну імені має особа, якій виповнилося шістнадцять років. Припинення особистих немайнових прав настає в день смерті особи;
- дані права не носять майновий характер, а це значить, що в них немає прибуткового змісту;
- існує тісний взаємозв'язок між людиною та особистими немайновими правами, а це значить, що ні в якому разі вони не можуть бути відчуженими

від особи, яка є носієм цих прав. Особливу увагу законодавець звертає на неможливість позбавлення особи даних прав з боку інших фізичних осіб.

«Деякі вчені виокремлюють ще й такі риси особистих немайнових прав як: специфічність об'єкта (О.В. Кохановська), ідентифікація особистості (Л.О. Красавчикова), специфіка підстав появи та припинення (В.А. Жакенов), незалежність від інших прав тощо» [2, с. 135].

У ЦК України законодавець виділив дві групи особистих немайнових прав:

- до першої групи відносяться особисті немайнові права, які стосуються безпосередньо життя людини, вони є природними (ст. 281-293 ЦК України);
- до другої групи законодавець відніс особисті немайнові права, які дбають про соціальне буття людини (ст. 294-315 ЦК України).

Щодо сутності особистих немайнових прав необхідно сказати те, що згідно із ст. 12 ЦК України, зміст цивільного права становить комплекс повноважень, які належать носію даного права. До повноважень, що становлять загальну сутність особистих немайнових прав, ЦК України зараховує спроможність особи вільно, на власний розсуд, визначати власну поведінку у сфері свого особистого життя (ст. 271 ЦК України).

Стосовно реалізації особистих немайнових прав слід вказати на те, що в ст. 272 ч.1 ЦК України сказано: «Фізична особа реалізує особисті немайнові права самостійно. В інтересах малолітніх, неповнолітніх, а також повнолітніх фізичних осіб, які за віком або за станом здоров'я не можуть самостійно здійснювати свої особисті немайнові права, їхні права здійснюють батьки (усиновлювачі), опікуни, піклувальники»[3].

Згідно з вищесказаним, можна дати чітко сформульоване визначення, що являють собою особисті немайнові права фізичної особи. «Особисті немайнові права - це абсолютні суб'єктивні права, які належить абсолютно кожній людині, є невіддільними від неї, не мають економічного змісту, мають властивість індивідуалізації особи, яке виникає у неї від народження або за законом та належить їй довічно. Фізична особа не може відмовитися від особистих немайнових прав та не може бути позбавлена даних прав» [4].

## ВИСНОВКИ

Отже, ми дали визначення поняттю «особисті немайнові права», сформулювали найбільш характерні їх ознаки, як нематеріальність, належність кожній фізичній особі, вони належать людині від народження чи за законом та припиняються в момент смерті особи. Також ми з'ясували, що змістом особистих немайнових прав є здатність людини вільно, на власний розсуд, визначати свою поведінку у сфері особистого (приватного) життя.

Здійснення особистих немайнових прав – це одна із стадій їх втілення, тобто реалізації, під час якої людина, учиняючи певні діяння (дії або бездіяльність) особисто або через інших осіб перетворює об'єктивно існуюче право, яке має вигляд норми права, у право суб'єктивне, яке представлене у вигляді створених для себе прав та обов'язків.

Суттєвою проблемою є те, що навіть не зважаючи на гарантування реалізації особистих немайнових прав, досить часто людина може зазнавати перешкод з боку інших фізичних осіб щодо вчасного та повного здійснення цих прав.

Тож, ми вважаємо, що необхідно застосовувати санкції до людей, які перешкоджають здійсненню особистих немайнових прав фізичних осіб та більш детально слідкувати за тим, щоб дії особи не суперечили вимогам законодавства щодо реалізації цих прав.

### Література:

1. Конституція України : офіц. текст. Київ : КМ, 2013. 96 с.
2. Цивільне право України : навч. посіб. / За ред. Р.О. Стефанчука. К. : Наукова думка ; Прецедент, 2004. 448 с.
3. Цивільний кодекс України : закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. №№ 40-44. Ст. 356.
4. Особисті немайнові права. URL:  
[http://leksika.com.ua/10510205/legal/osobisti\\_nemaunovi\\_prava](http://leksika.com.ua/10510205/legal/osobisti_nemaunovi_prava) (дата звернення: 06.10.2019).

## МЕТОДИ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА

*Матвієнко І. В.**студентка юридичного факультету**Академія адвокатури України**м. Київ, Україна*

**Анотація.** Проаналізовано сучасні наукові дослідження методів адміністративно-правового регулювання.

**Ключові слова:** адміністративне право, метод правового регулювання, закон, обов'язок, заборона, дозвіл, приписи, правовідносини, державне управління, адміністративні послуги.

Сучасне адміністративне право України базується на багатовіковому історично-правовому досвіді українського народу від періоду Київської Русі до сьогодення. Проте безпосередньо адміністративне право порівняно з цивільним правом виникає не так давно – на початку ХХ століття, коли воно прийшло на зміну поліцейському праву.

Вважається, що адміністративне право України виникло в процесі виділення та подальшого розвитку з конституційного права сфери внутрішнього публічного управління, куди вписалися норми поліцейського права, що відповідали вимогам правової держави (верховенству права й підпорядкуванню публічної адміністрації закону), та наповнилося в умовах сьогодення «людиноцентристськими» положеннями, заснованими на стандартах адміністративного забезпечення прав і свобод людини та громадянина [1]. Важливий етап цього процесу пов'язується з Концепцією адміністративної реформи в Україні, яка була введена в дію Указом Президента України від 22 липня 1998 року. Концепція визначила, що основою реформаторських зусиль є зміна взаємовідносин держави і громадянина. При цьому державі відведена функція «сервісного центра» з обслуговування інтересів особи, а адміністративному праву – функція юридичного забезпечення такого обслуговування.

Вагомою характеристикою будь-якої галузі права, в тому числі, і адміністративного є як його предмет, так і його методи. Саме методи, в широкому сенсі, вказують правильний шлях до досягнення результату.

Метод правового регулювання визначається предметом правового регулювання, об'єктом суспільних відносин, їх характером, складом учасників суспільних відносин, їх правовим статусом, особливостями встановлення та застосування санкцій тощо.

Метод правового регулювання це сукупність способів, прийомів і засобів правового впливу на суспільні відносини (метод правового регулювання відповідає на запитання «як?»). Він (метод) несе основне навантаження в динаміці, «роботі» права, показує, як регулюються суспільні відносини, якими прийомами та способами [2].

Проблеми адміністративно-правового методу досліджували у своїх працях Авер'янов В. Б., Алфьоров С. М., Бахрах Д. Н., Біла Л. Р., Ківалов С. В. та інші.

Як відомо з теорії права, первинними (загальними) в юриспруденції є два методи правового регулювання:

- імперативний (централізований, наказовий), побудований на засадах типу «влади – порядкування», на відносинах субординації суб'єктів та об'єктів управління (у його здійсненні широко застосовуються засоби заборони, розпорядження, примусу та юридичної відповідальності);

- диспозитивний (децентралізований, автономний), який ґрунтується на юридичній рівності суб'єктів правовідносин, свободі їх волевиявлення у здійсненні юридичних дій. Він припускає надання учаснику правових відносин суб'єктивних прав – уповноваження чи дозволу.

В адміністративному праві використовуються способи регулювання, що властиві обом загальним методам правового регулювання — імперативному та диспозитивному.

Тому можна узагальнити адміністративно-правовий метод, як сукупність правових засобів і способів (прийомів), які застосовують органи управління для забезпечення регулюючого впливу норм адміністративного права на суспільні відносини [3].



Методи застосовуються на законах і принципах діяльності суб'єкта та об'єкта управління. Тому вони покликані забезпечити такий склад та зміст прийомів, операцій та процедур під час здійснення управлінської діяльності, такий порядок взаємодії людей, який забезпечив би професійне, організаційно-технічне обґрунтування рішення, з одного боку, а з іншого – максимально врахував би інтереси людей та організацій, яких воно торкається, які будуть його реалізувати [4].

Я погоджуюсь з такою думкою авторів підручника, адже при імперативному адміністративному регулюванні не слід забувати про інтереси приватних осіб.

На трансформацію адміністративно-правового методу вказує професор Авер'янов В. Б. [5].

В свою чергу, Марченко В. Б. слушно зазначає: «Йдеться, зокрема, про забезпечення рівноцінності громадян, як сторони у стосунках із державою, про створення якісно відмінного від колишнього адміністративно-правового режиму регулювання відносин між державою, її органами, посадовими особами і громадянами. Відповідно, традиційний для адміністративного права імперативний метод регулювання істотно доповнюється елементами диспозитивного методу, розширюється сфера використання загальних дозволів. Отже, сучасна трансформація адміністративного права засвідчує його змішану природу, тобто органічне поєднання в ньому типових ознак як імперативного, так і диспозитивного методів правового регулювання» [6].

Таким чином, загальними рисами методу адміністративно-правового регулювання слід вважати те, що він реалізується шляхом:

- використання приписів (встановлення обов'язків);
- встановлення заборон;
- надання дозволів.

Використання приписів у адміністративному праві означає покладення обов'язку здійснити відповідні дії в умовах, що передбачені адміністративно-правовою нормою. Згідно із сучасною теорією права йдеться фактично про використання такої категорії, як «позитивні зобов'язання».

Приписи використовуються в різних формах, а саме: встановлення відповідних дій, порядок їх здійснення, забезпечення виконання обов'язків тощо. За допомогою приписів встановлюються також завдання, функції та повноваження органів виконавчої влади, інших суб'єктів адміністративного права.

За допомогою приписів досягається забезпечення виконання функцій і обов'язків органів виконавчої влади, інших суб'єктів управлінських відносин. Встановлення заборон — це покладення на суб'єкта правових відносин прямих обов'язків утримуватися від вчинення в умовах, передбачених нормою, тих чи інших дій або утримуватися від них на свій розсуд. Так, статтями Митного кодексу України встановлює відповідні заборони щодо переміщених через митний кордон України окремих товарів і предметів. Не можуть бути пропущені через митний кордон України предмети, що можуть завдати шкоди здоров'ю, або загрожувати життю населення та тваринного світу, або призвести до руйнування навколишнього середовища, продукція, що містить пропаганду ідей війни, расизму та расової дискримінації, геноциду та інші, що суперечить відповідним нормам Конституції України.

Право вводити заборони на свій розсуд надається органам влади. Наприклад, Законом України “Про правовий режим надзвичайного стану” встановлено, що у разі введення надзвичайного стану, може бути вжито заходів щодо заборони продажу зброї, отруйних і сильнодіючих хімічних речовин, спиртних напоїв.

У період панування командно-адміністративної системи у нашому суспільстві переважно застосовувалися заборони та приписи. Значно рідше використовувалось надання дозволів.

У демократичному суспільстві посилюється увага до правових гарантій реалізації прав і свобод людини. В адміністративно-правовому регулюванні суспільних відносин має переважно застосовуватися надання дозволів, і це необхідно враховувати в ході реформування адміністративного права України.

Якщо в адміністративно-правовому регулюванні компетенції органів виконавчої влади, посадових осіб застосовується принцип загальних заборон (дозволено лише те, що прямо передбачено законом), то в регулюванні статусу

громадян має бути якнайповніше використаний принцип загальних дозволів (дозволено все, що прямо не заборонено законом). Це цілком відповідає основному призначенню держави — забезпечувати реалізацію прав і свобод громадян. Використовуючи правові дозволи, громадяни та інші приватні особи мають змогу найповніше користуватися наданими їм правами, ефективніше захищати їх у разі порушення.

Крім загальних способів регулювання суспільних відносин, для методу адміністративного права характерні й деякі специфічні способи, які є особливостями методу саме даної галузі. Розглянемо галузеві особливості методу.

Широко використовуваний адміністративним правом імперативний метод правового регулювання дістає відображення у певних специфічних способах регулювання суспільних відносин, що перебувають у сфері дії адміністративного права.

Зокрема, в регулюванні управлінських відносин між органами виконавчої влади та у внутрішній організації цих органів широко використовується такий спеціальний спосіб правового регулювання, як встановлення субординації.

Використання такого способу необхідне для організації управлінського процесу, визначення співвідпорядкованості суб'єктів адміністративно-правових відносин і тому залишається одним з провідних у змісті адміністративно-правового регулювання.

Через використання даного способу регулювання у відносинах між керованим об'єктом і керуючим суб'єктом закріплюється стан підлеглості, що й означає наявність відносин субординації між ними. Без застосування цього способу регулювання управлінських відносин неможливо налагодити чітку і життєздатну систему управління. Причому в регулюванні цієї системи застосовується згадуваний вище принцип, згідно з яким державним органам, органам місцевого самоврядування та їх посадовим особам дозволено лише те, що прямо передбачено законом.

Таким чином, метод субординації можливо реалізувати через:

- приписи.

При цьому на уповноважений суб'єкт покладає на підпорядкований суб'єкт прямий юридичний обов'язок виконати певні дії (наприклад, голова суду здійснює розподіл обов'язків між судьями). Приписи використовуються у сучасному житті у різних формах, а саме: встановлення відповідних дій, порядок їх здійснення, забезпечення виконання обов'язків тощо [7]. За їхньою допомогою встановлюються також завдання, функції та повноваження органів виконавчої влади та інших суб'єктів адміністративного права;

- заборони.

Керівний орган чи посадова особа зобов'язує підпорядкованого суб'єкта утримуватися від вчинення певних дій. Наприклад, стаття 16 Закону України «Про державну службу» містить заборону державним службовцям брати участь у страйках, стаття 5 Закону України «Про нотаріат» містить заборону нотаріусам розголошувати відомості, одержані ними у зв'язку з вчиненням нотаріальних дій тощо;

- дозволи.

Керівний орган чи посадова особа не заперечує проти здійснення підпорядкованим суб'єктом певних дій на свій розсуд. Так, відповідно до статті 175 КУАП України за порушення встановлених законом вимог пожежної безпеки посадова особа уповноваженого органу на порушника може застосувати попередження або накладати штраф на громадян і на посадових осіб.

Спосіб встановлення субординації має доповнюватися координацією та реординацією.

Спосіб встановлення координації полягає в закріпленні можливостей узгодження управлінських дій між кількома органами одного структурного рівня для досягнення загальної мети. Цей спосіб використовується переважно в регулюванні суспільних відносин, учасники яких знаходяться на одному організаційно-правовому рівні. Між цими органами відсутня субординація. Вони вільні у виборі засобів виконання управлінських функцій, формулюванні мети та постановці завдань. Прикладом методу координації може бути погодження та відпрацювання плану заходів щодо забезпечення правопорядку

працівниками органів внутрішніх справ та працівниками управління Служби безпеки України під час проведення масових святкових заходів в державі.

Спосіб встановлення реординації у відносинах в системі управління полягає в наданні керованому об'єкту, зокрема, права вимагати від керуючого суб'єкта створення необхідних для його діяльності умов (матеріальних, організаційних тощо).

Часто цей метод застосовується в регулюванні стосунків між органами однієї системи, до якої входять як керуючі, так і керовані суб'єкти правовідносин. Наприклад, при створенні в системі міністерства чи іншого центрального органу виконавчої влади нових територіальних місцевих органів необхідно спочатку створити достатні умови для їх функціонування. Призначений на посаду керівник нового органу повинен мати право вимагати від органу (навіть вищого за рівнем) підтримки в організаційно-штатному, кадровому, матеріально-технічному забезпеченні.

Встановлення реординаційних відносин — відносно нова риса методу адміністративного права. Вона не вичерпується вищенаведеними варіантами застосування.

На мою думку, поступове поширення застосування цього методу зумовлено поширенням демократичних процесів у житті нашої держави. У громадян України з'являється все більше можливостей вимагати від органів виконавчої влади належної поведінки щодо реалізації своїх прав, свобод і законних інтересів, хоча вони, далеко не завжди, такими можливостями користуються.

Цей метод має місце також там і тоді, коли вищий владний суб'єкт делегує частину своїх повноважень підпорядкованому органу для забезпечення ефективності державного управління (наприклад, за тимчасової відсутності начальника районного управління праці та соціального захисту відповідні повноваження передаються його заступникові).

Специфічним методом адміністративного права є метод влади і підпорядкування, при якому один суб'єкт має владні повноваження і спрямовує їх на інших суб'єктів, навіть якщо вони незалежні один від одного. Прикладом

можуть слугувати відносини типу «податкові органи-платники податків».

У відносинах нерівних сторін владний тиск не завжди є ефективним та може, навіть, мати негативні наслідки. Саме у таких ситуаціях застосовується метод рекомендацій. Суть його полягає в наданні уповноваженим суб'єктом підпорядкованому необов'язкових вказівок, що набувають правової сили лише за умови прийняття їх підпорядкованим суб'єктом [8]. У цьому випадку невиконання рекомендацій не є порушенням правових норм. Таким чином держава від імені уповноважених органів висловлює свої «побажання» стосовно порядку та особливостей регулювання окремих видів відносин.

Завершуючи огляд характеристик галузевих особливостей методу адміністративного права, важливо наголосити, що поряд з переважним застосуванням рис імперативного методу в адміністративно-правовому регулюванні суспільних відносин не виключається використання окремих елементів диспозитивного методу, котрий притаманний, як відомо, галузі цивільного права. Крім того, необхідно звернути увагу на перспективність встановлення можливостей застосування різних форм адміністративного договору (угоди) в управлінсько-адміністративних відносинах.

Під адміністративним договором розуміється дво-, або багатостороння угода між суб'єктами управлінських відносин з приводу форм і засобів спільної реалізації покладених на них повноважень (прав і обов'язків).

Договірні форми можуть активніше використовуватися у відносинах між органами виконавчої влади і органами місцевого самоврядування, наприклад, під час передачі управління об'єктом від органу місцевого самоврядування міста районній державній адміністрації.

До головних ознак адміністративного договору Афанасєв відносить такі як:

участь як обов'язкової сторони органу виконавчої влади чи органу місцевого самоврядування;

практична реалізація цими органами повноважень, наданих їм для здійснення державно-управлінської діяльності;

здійснення цієї діяльності у сфері державного управління;

правова урегульованість і захищеність установлюваних договором відносин мають здійснюватися за нормами різних галузей права, проте на базі норм адміністративного права, оскільки для учасників договору саме вони матимуть обов'язковий характер [9].

В. Б. Авер'янов вважає, що адміністративні договори укладаються в публічних інтересах з метою досягнення загального блага. Це новий для адміністративного права метод витребуваний часом, з огляду на поступовий перехід від командно-адміністративних методів управління (притаманних радянському періоду розвитку нашої країни) до більш гнучких, характерних для сучасного рівня розвитку демократизації суспільства [10].

Адміністративний договір, на мою думку, має ширше використовуватися у відносинах органів державної виконавчої влади та місцевого самоврядування.

Після детального аналізу наявних матеріалів стосовно методів адміністративного права, можна зробити висновок, що в юридичній літературі немає однотайності щодо вичерпного переліку методів адміністративно-правового регулювання.

Також, слід відзначити, що при адміністративному регулюванні конкретних об'єктів застосовуються різноманітні прийоми та способи, які є відмінними при регулюванні інших об'єктів, тому встановлення визначеного переліку методів адміністративно-правового регулювання можливе лише щодо конкретного об'єкту, при цьому і такий перелік не буде сталим. Крім того, використовуються загальні методи для всіх об'єктів адміністративно-правового регулювання та низка специфічних методів.

Застосування певних методів та форм обумовлене, як правило, особливістю об'єкта адміністративно-правового регулювання, яка визначена певними нормами законодавства. Законодавчою базою використання зазначених методів є Кодекс про адміністративні правопорушення України, Податковий кодекс України, Митний кодекс України, закони України “Про поліцію”, “Про оперативно-розшукову діяльність”, “Про Службу безпеки України”, “Про державний кордон України” тощо. Причому найширшу компетенцію в

застосуванні у своїй діяльності адміністративно-правових методів з метою забезпечення економічної безпеки мають органи внутрішніх справ.

Слід зазначити, що останнім часом в Україні набувають поширення різні правові форми переконання, методи заохочення, передбачені правом за зразкове виконання трудових, службових та цивільних обов'язків.

Як зазначає С. Алексєєв [11], важливо враховувати, що «основними формами переконання, які застосовують у державному управлінні, є організація державних та громадських заходів, спрямованих на розв'язання конкретних завдань (облік, контроль, прийняття необхідних документів, проведення семінарів, зборів тощо); виховання (економічне, правове, моральне та ін.), особистий приклад; роз'яснення завдань державного управління (усне або через засоби масової інформації); інструктаж осіб підпорядкованого апарату й громадськості з питань ефективного виконання поставлених завдань; заохочення (моральне — подяка, нагородження почесним знаком, присвоєння почесного звання тощо, матеріальне — грошові премії, путівки окремим особам або групі осіб); критика роботи й поведінки окремих осіб» (цитуюємо за Ю. Битяк [12]).

Як свідчить світова практика, заохочення правомірної поведінки громадян досить ефективно використовується в ряді розвинених країн світу, таких як США, Японія, Німеччина, Швеція та ін. Заохочення сприяє проявам інтересу до здійснення відповідних дій, отримання матеріального, морального та іншого схвалення.

Як відмічає більшість науковців, адміністративне право є найбільш динамічною галуззю права. І з цим нам важко не погодитися. Сьогодні в епоху демократичних змін, проведенні у державі значної кількості реформ (у тому числі і реформи державного управління, яка передбачає децентралізацію влади) трансформуються та удосконалюються методи адміністративного права.

Ці процеси найбільш повно у своїх працях досліджує В. Юровська, яка вважає, що на сучасному етапі для адміністративного права характерною є «співпраця» імперативного та диспозитивного методів правового регулювання, а точніше – збалансоване використання їхніх способів впливу – приписів (зобов'язань) і дозволів [13]. За зробленими спостереженнями дедалі частішим



стає використання загальних дозволів. Типовим прикладом використання в адміністративно-правовому регулюванні загальних дозволів є надання громадянам обтяжного масиву прав, які впливають із їхніх конституційних прав.

Послідовне поєднання диспозитивного й імперативного методів адміністративного-правового регулювання має місце тоді, коли у встановлених законом випадках не реалізація або неналежна реалізація учасником правовідносин закріпленої за ним свободи розсуду тягне за собою необхідність безумовного виконання ним конкретних правових вимог (диспозитивність замінюється імперативними правилами), або навпаки, невиконання вповноваженою особою вимог законодавства є підставою для наділення іншого учасника правовідносин свободою розсуду (правовідносини, яким раніше була властива імперативність, із визначеного моменту розвиваються як такі, що є диспозитивними) [13]. Наведено два приклади:

відповідно до частини 6 статті 4-1 Закону України «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності», у разі, якщо у встановлений законом строк суб'єкту господарювання не видано документ дозвільного характеру, або не прийнято рішення про відмову у його видачі, через 10 робочих днів із дня закінчення встановленого строку для видачі, або відмови у видачі документа дозвільного характеру суб'єкт господарювання має право провадити певні дії щодо здійснення господарської діяльності або видів господарської діяльності [14]. Іншими словами, невиконання обов'язків одним учасником правовідносин є причиною виникнення суб'єктивних прав іншого учасника тих самих правовідносин;

згідно частини 4 статті 43 Закону України «Про державну службу», якщо протягом 60 календарних днів із дня ознайомлення державного службовця з повідомленням про зміну істотних умов служби від нього не надійшла заява про звільнення або переведення на іншу запропоновану йому посаду) [15]. За зазначених обставин наслідком невикористання особою права самостійно визначити свій правовий статус є реалізація імперативної норми права із цього питання [13].

Заглиблюючись далі у вивчення особливостей методів адміністративного права, звертає на себе увагу ще одна особливість. Так, Криволапчук В.

наголошує, що у результаті трансформації методу адміністративного права з'являється нова модель правового регулювання надання органами виконавчої влади адміністративних послуг як громадянам, так і юридичним особам.

Водночас слід зазначити, що термін «адміністративні послуги» спрямований не на виокремлення нового виду відносин між державними органами й фізичними та юридичними особами, а на змістовну переоцінку характеру їхніх взаємовідносин [16].

На думку науковця, дефініція «послуги» акцентує на виконанні саме обов'язків держави перед приватними особами, спрямованих на юридичне оформлення умов, необхідних для забезпечення належної реалізації ними своїх прав і охоронюваних законом інтересів [16].

Тут можна повністю з цим погодитися, бо якщо державна влада – це реалізація не тільки правомочності, що зобов'язує громадянина, а й виконання певних обов'язків держави перед громадянином, за які вона повністю відповідає перед ним. І таких обов'язків з її боку виникатиме усе більше, через подальше посилення демократизації суспільства.

Слід також погодитися і з В. Б. Авер'яновим, який зазначав, що суспільна (соціальна) цінність адміністративного права в сучасному європейському розумінні полягає в тому, що воно виступає основним регулятором гармонійних взаємовідносин між публічною адміністрацією, суб'єктами (органами й посадовими особами) виконавчої влади й місцевого самоврядування та громадянами [10]. Узагальнюючи, можна з твердістю говорити про «сервісну» зорієнтованість держави Україна, в особі органів публічної влади, про її «служіння» інтересам пересічного громадянина.

Підсумовуючи, необхідно зазначити, що у мінливому сучасному світі, змінюється все, і владно-адміністративні відносини також.

В умовах процесів демократизації суспільства та децентралізації державного управління в Україні, імперативний метод в адміністративному праві все ще не втратив своє ключове значення, але дедалі більшого застосування для регулювання адміністративних правовідносин набуває

диспозитивний метод. Цей метод правового регулювання дозволяє сторонам діяти за своїм розсудом, але обов'язково в межах умов, передбачених адміністративно-правовою нормами. В умовах сьогодення відбувається трансформація методу адміністративного права, за якої традиційний для адміністративного права імперативний метод регулювання доповнюється елементами диспозитивного методу.

Зокрема дедалі більшого значення набуває використання загальних дозволів, що може розцінюватись як ключовий напрямок трансформації методу цієї галузі права, що відбувається в сучасних умовах її розвитку та реформування.

Яскравим прикладом використання в адміністративно-правовому регулюванні загальних дозволів є надання суб'єктами публічної адміністрації фізичним і юридичним особам адміністративних послуг.

Водночас забезпечується режим суворого дотримання суб'єктами публічної адміністрації взятих на себе обов'язків за допомогою засобів адміністративного оскарження їхніх нормативно-правових актів, адміністративних дій та судового захисту порушених цими актами або діями прав і свобод фізичних і юридичних осіб.

Головним напрямом у законотворчості повинен стати пошук та відображення у відповідних законах тієї «золотої середини» співвідношення імперативного та диспозитивного методу, що дозволить забезпечити максимально ефективне регулювання адміністративних правовідносин.

Інтеграція України у світовий економічний простір та Європейський Союз зумовили необхідність адаптації вітчизняного законодавства до європейських стандартів, що привело до змін у механізмі державного регулювання. Під дією постійних змін у нормативно-правових актах також реформується і система адміністративно-правових методів діяльності суб'єктів забезпечення економічної безпеки держави. Зазначені перетворення спостерігаються як у законодавчій, так і в управлінській діяльності, а також у методах їх практичного застосування.

Існуючі проблеми застосування адміністративно-правових методів регулювання діяльності суб'єктів, що впливають на забезпечення економічної безпеки держави, здатні загальмувати економічні реформи та стати на заваді

реалізації національних інтересів в економічній сфері.

Для усунення такої загрози доцільно впорядкувати нормативно-правову базу, що регламентує застосування адміністративно-правових методів діяльності суб'єктів забезпечення економічної безпеки держави в межах їх компетенції.

#### Література:

1. Адміністративне право України. Т.1. Загальне адміністративне право: навчальний посібник / [В.В. Галуцько, В.І. Курило, С.О. Короед, О.Ю. Дрозд, І.В. Гиренко, О.М. Єщук, І.М. Риженко, А.А. Іванищук, Р. Д. Саунін, І.М. Ямкова]; за ред. проф. В.В. Галуцька. – Херсон: Грінь Д.С., 2015. 272 с.

2. Скакун О.Ф. Теорія держави і права : [підручник] / Ольга Федорівна Скакун. – Харків : Консул, 2006. – С. 241.

3. Альфьоров С. М. Адміністративне право. Загальна частина: [навч. посібник] / С. М. Альфьоров. – К. Центр уч. Літ-ри, 2011. – 215 с.

4. Кісіль З. Р. Адміністративне право. Загальна частина: [навч. посібник] / З. Р. Кісіль. Р. В. Кісіль.- 3-те вид. – К.: Алерта, ЦУЛ, 2001. – 696 с.

5. Адміністративне право України. Академічний курс: підручник: у 2 т. – Т. 1. Загальна частина / ред. колегія: В. Б. Авер'янов (голова). – К. : Юридична думка, 2007. – 592 с.

6. Марченко В. Б. Адміністративно-правове регулювання у сфері справляння податків: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право, інформаційне право»/В. Б. Марченко – Ірпінь, 2009. – 212 с.

7. Административное право Украины: учебник / Под общей ред. С.В. Кивалова. – Х. : Одиссей, 2004. – 880 с.

8. Адміністративне право України. Академічний курс: підручник: у 2 т. – Т. 1. Загальна частина / ред. колегія: В. Б. Авер'янов (голова). – К. : Юридична думка, 2004. – 584 с.

9. Афанасьєв К.К. Адміністративний договір як форма державного управління (теоретико-правовий аспект): автореферат дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. – Луганськ, 2002. – 29 с.

10. Авер'янов В. Нагальні завдання формування української доктрини адміністративного права: євроінтеграційний аспект / В. Авер'янов, А. Пухтецька // Актуальні проблеми тлумачення і застосування юридичних норм: збірник ст. міжн. наук.-практ. конф. – К., 2008. – С. 86-88.

11. Алексеев С. С. Проблемы теории права: курс лекций в 2-х т.; Т. 1. / С. С. Алексеев. — Свердловск, 1973. — 396 с.

12. Адміністративне право України: Підруч. / Ю. П. Битяк, В. М. Гаращук, О. В. Дьяченко та ін.; за ред. Ю. П. Битяка.— К.: Юрінком Інтер, 2005.—544 с.

13. Юровська В. В. Система методів адміністративного права: визначення мети, компонентів і структури / В.В. Юровська // Прикарпатський юридичний вісник. – 2017. – Випуск 5 (20). – С. 183-187.

14. Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності: Закон України від 6 вересня 2005 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2806-15>.

15. Про державну службу: Закон України 10 грудня 2015 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/889-19/page>.

16. Юровська В.В. Диспозитивний метод адміністративного права як орієнтир подальших реформаційних процесів у сфері публічної адміністрації / В.В. Юровська // Прикарпатський юридичний вісник. – 2017. – Випуск 6 (21). – С. 170-176.

## ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ПОКАРАННЯ ЯК ПРОЯВ ПРИНЦИПУ ГУМАНІЗМУ

**Матюшенко К.О.**

*студентка 2 курсу магістратури  
факультету прокуратури  
та слідства (кримінальної юстиції)  
Національний університет  
«Одеська юридична академія»  
м.Одеса, Україна*

Принцип гуманізму закріплюється та реалізовується у багатьох інститутах кримінального права, проте найбільшою мірою, на нашу думку, він виражається саме в інституті звільнення особи від покарання чи його подальшого відбування. Деякі вчені розглядають гуманізм як підставу для звільнення від покарання, інші ж, вважають, що інститут звільнення від покарання виступає проявом гуманізму як такого, але не розглядають його як підставу.

Цікавою видається позиція О. О. Дудорова, який значення інституту звільнення від покарання розглядає в контексті принципів гуманізму та справедливості. Перший принцип зводиться до необхідності впровадження і розвитку альтернативних кримінальному покаранню заходів впливу на особу, яка вчинила злочин. За другим принципом застосування звільнення від покарання – не лише засіб економії кримінально-правової репресії, а й прояв до особи, яка вчинила злочин, довіри, заснованої на можливості досягнення цілей покарання без реального його відбування або з частковим відбуванням покарання, його пом'якшенням [2, с.48]. Водночас вважаємо, що наведену автором думку можна віднести лише до першого принципу – гуманізму, важливою ознакою якого є індивідуалізація покарання, що проявляється у максимальному врахуванні сукупності ознак, які визначають особливості конкретного злочину. Натомість принципи справедливості в кримінальному праві зводиться до відповідності покарання ступеню тяжкості злочину. В цьому

контексті прояв довіри буде виходити за межі справедливості, закріпленої в мірі кримінальної відповідальності за конкретний злочин.

А.А. Горшенін, визнаючи гуманізм однієї із соціальних функцій звільнення від покарання, говорить про нього як про гуманне ставлення держави і суспільства до засудженого, що проявляється в пом'якшенні заходів боротьби зі злочинністю та виражається в більш широкому застосуванні заходів покарання, не пов'язаних з позбавленням волі [1, с.203]. З позицією вченого слід погодитися. Проте слід додати, що даний принцип знаходить свій вираз також в економії кримінальної репресії, розширенні сфери виховних початків, заходів переконання.

Позиція переважної більшості вчених може бути узагальнена таким чином: вітчизняне кримінальне законодавство насамперед покликане забезпечувати безпеку людини, тобто захищеність її від зазіхань зі сторони осіб, які переступили закон. Саме з забезпечення цієї безпеки виходять кримінально-правові репресивні заходи: для забезпечення безпеки громадян, особу, яка вчинила злочин, необхідно притягнути до кримінальної відповідальності і піддати покаранню, з тим щоб захистити громадян від посягань в майбутньому. Але досягти забезпечення безпеки громадян можна і за допомогою гуманного ставлення до особи, яка вчинила злочин.

Противником визнання гуманізму як підстави для звільнення від покарання виступає І.А. Єфремова. На думку вченої, при обґрунтуванні гуманізму науковці виходять з точки зору лояльності по відношенню до осіб, які вчинили злочини. Однак у цьому випадку виникає небезпека звільнення особи, яка ще не виправилася. Вчена зауважує, що лояльність повинна ґрунтуватися на якихось об'єктивних факторах, хоча б виправленні засудженого, інакше при звільненні заради такого гуманного ставлення створюється небезпека виникнення рецидиву зі боку звільненої особи [3, с.172]. Дійсно, суть гуманізму полягає не тільки в більш лояльному ставленні до злочинця. Необхідно, щоб при вирішенні питання про звільнення від покарання особи суд визначив, наскільки висока ступінь ризику здійснення ним нового

злочину. Чим вище цей ризик, тим суворіше має бути покарання, чим нижче - тим м'яким має бути покарання, а у деяких випадках з'являється можливість звільнити особу від покарання.

Очевидно, що підставою для звільнення від покарання не може виступати цінність людини сама по собі. Інакше складається враження, що засуджені, які відбувають покарання в повному обсязі, не становлять для держави найвищої цінності. В цій якості має визнаватися обставина, яке, по-перше, може характеризувати будь-якого засудженого незалежно від характеру і ступеня вчиненого ним злочину. По-друге, ця обставина реалізує завдання кримінального законодавства України, цілі, які стоять перед покаранням. По-третє, вона ґрунтується на принципах кримінального та кримінально-виконавчого права.

При вирішенні питання про те, чи варто карати злочинця за вчинений ним злочин, необхідно виходити з тяжкості вчиненого злочину, шкоди, заподіяної злочинцем, пом'якшуючих та обтяжуючих обставин, особистості злочинця, а також ймовірної загрози вчинення нового злочину. Таким чином, норми, які утворюють інститут звільнення від покарання, пов'язані з ступенем суспільної небезпеки злочинців, за які особам, що їх вчинили, призначається покарання, але на момент призначення покарання засуджені характеризуються зниженим ступенем суспільної небезпечності.

На підставі врахування цих обставин суд може прийти до висновку, що виправити злочинця і досягти мети утримання його від вчинення нового злочину можна без реалізації кримінального покарання, тобто саме звільнення від покарання може виступати засобом утримання від вчинення особою нового злочину в силу встановлення за звільненою особою різних видів контролю.

Таким чином, можна прийти до висновку, що гуманізм супроводжує звільнення від покарання, але він не виступає основою інституту звільнення від покарання, а виступає засобом досягнення забезпечення безпеки громадян. Інститут звільнення від покарання є одним з проявів принципу гуманізму у кримінальному праві. Його застосування спрямоване на звуження меж кримінально-правової репресії для стимулювання виправлення засудженого,



адаптації його до норм соціальної поведінки та вимог дотримання правопорядку. Проте, усі ці елементи не можуть бути визнані соціальною підставою звільнення від покарання.

#### Література:

1. Горшенин А.А. Социальная обусловленность института освобождения от отбывания наказания // Ученые записки Ульян. гос. ун-та. Серия «Государство и право: проблемы, поиски решений, предложения». – 2004. – Вып. 4 (21). – С. 202-205.

2. Дудоров О. Звільнення від кримінальної відповідальності і звільнення від покарання та його відбування: порівняльно-правова характеристика / О. Дудоров, Є. Письменський // Вісник Національної академії прокуратури України. - 2010. - № 3. - С. 46-52.

3. Ефремова И. А. Институт освобождения от наказания в теории уголовного права, законодательной и судебной практике: дис... докт. юрид. наук: 12.00.08 / И. А. Ефремова. – Саратов, 2018. – 504 с.

---

УДК 349.6

Юридичні науки

## ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПОВОДЖЕННЯ З ВІДХОДАМИ В УКРАЇНІ ТА ЄС

**Ніколенко А. М**

*Студентка 4 курсу 2 групи*

*Національного університету імені Ярослава Мудрого*

*м. Харків, Україна*

*Науковий керівник:*

*к.ю.н, доц кафедри екологічного права*

**Черкашина Марина Костянтинівна**

На сьогодні можна сказати, що Україна очолює рейтинг країн з найвищими у світі показниками утворення відходів. Проблема щодо поводження з відходами є дуже актуальною на рівні міжнародної спільноти. З точки зору природоохоронних органів України існують наступні основні

причини виникнення проблем з відходами: застарілі, ресурсовитратні та забруднюючі виробничі технології; низький рівень екологічної обізнаності населення та відсутність дієвих економічних механізмів і стимулів для формування відповідального ставлення до охорони навколишнього середовища; відсутність безперервного моніторингу стану середовища в місцях розміщення відходів; недостатнє фінансування діяльності з охорони навколишнього середовища за «залишковим принципом»; відсутність ефективної системи поводження з відходами (роздільний збір, зберігання, переробка і розміщення). До основного недоліку політичних інструментів і законодавчих актів України належить невідповідність між теоретичною основою стандартів якості, що відрізняється детальністю і масштабністю і системою забезпечення їх на практиці. Як результат - регулюючі органи не здатні здійснювати моніторинг або забезпечувати дотримання цих стандартів у повному обсязі. Механізми здійснення екологічного моніторингу та система звітності в Україні відрізняються розосередженістю функцій між різними відомствами, що викликає зниження їх ефективності (оскільки окремі дані можуть дублюватися, а бази даних різних відомств не сумісні між собою) і прозорості, управління підходу до ускладнює застосування комплексного підходу до управління природоохоронною діяльністю. Політичні підходи ЄС до вирішення питання про поводження з відходами визнані законодавчо в ЄС Рамковою Директивою про відходи 75/442/ЄЕС, яка доповнюється Директивою Ради 91/689/ЄЕС про небезпечні відходи, і правила No 1013/2006 Європейського Парламенту та Ради від 14 червня 2006 року про транспортування відходів. Постанова Ради No 259/93 від 1 лютого 1993 року регулює нагляд і контроль відвантажень відходів у межах і за межами Європейського Союзу. Європейська екологічна політика в основному має профілактичний характер, спрямована не тільки на вирішення актуальних проблем, але в першу чергу, на запобігання появи нових. Екологічні пріоритети лежать в основі практично всіх напрямів діяльності ЄС, втілюючись у регіональну, науково-технічну, сільськогосподарську, транспортну і торгову

політику. З 1990-х років Програми співтовариства ЄС були спрямовані на вирішення складних питань взаємодії людина-природа. Приєднання до таких програм промислово розвинених країн в 21 столітті може стати початком вирішення глобальних екологічних проблем. Екологічна ситуація в Україні характеризується забрудненням великих територій токсичними, побутовими й іншими видами відходів через техногенне перевантаження, необґрунтовану процедуру виробництва та управління природними ресурсами. Рамкові директиви ЄС про якість атмосферного повітря та водних ресурсів, а також щодо поводження з відходами містять корисні концепції і підходи. В цілому вони пропонують створити баланс між природоохоронними пріоритетами і можливістю забезпечити дотримання вимог. Однак замість прямого копіювання стандартів якості навколишнього середовища ЄС рекомендовано їх використовувати як корисний орієнтир у спробах знайти баланс між тим, що бажано з екологічної точки зору і що реально з точки зору можливості забезпечення їх дотримання з урахуванням характерних особливостей ситуації, що склалася в Україні. Таким чином, однією з основних задач зближення законодавства України про поводження з відходами з принципами та стандартами ЄС є визначення правових аспектів і методів впровадження нових принципів і концепцій в чинне законодавство України. При цьому слід брати до уваги протиріччя національних законів, брак практичних процедур транспозиції нових законодавчих положень, ризик виникнення невідповідностей у правовій базі в силу введення нових правил. Необхідним кроком на шляху вирішення цих завдань буде проведення повномасштабного аналізу існуючих прогалів у законодавстві шляхом порівняння положень екологічного законодавства України та ЄС, відібраних для зближення. На підставі цього можна визначати подальші шляхи реформування національної законодавчої бази у сфері поводження з відходами та впровадження відповідних правових положень ЄС у законодавство України.

## АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ СПІВРОБІТНИКАМИ ПОЛІЦІЇ

**Печора К.В.**

*курсант 4-го курсу*

*Навчально-наукового інституту №1*

*капрал поліції*

*Національна академія внутрішніх справ*

*м.Київ, Україна*

*Науковий керівник:*

**Крук О.М.**

*доцент кафедри вогневої підготовки*

*підполковник поліції*

*Національна академія внутрішніх справ*

*м.Київ, Україна*

«Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю». [1] Саме ця стаття Конституції України є гарантом особистої безпеки працівників Національної поліції України під час застосування вогнепальної зброї, а також безпеки та охорони прав і свобод людини до якої вона застосована, або, яка постраждала внаслідок її застосування.

«Застосування вогнепальної зброї є найбільш суворим заходом примусу». [2] Ускладнення криміногенної обстановки в країні неодмінно створює екстремальні умови для службової діяльності, підвищує ступінь відповідальності і особистого ризику при виконанні працівниками поліції своїх обов'язків. Застосування вогнепальної зброї окремими категоріями працівників поліції – найбільш суворий захід примусу.

На жаль, все частіше під час несення служби виникають ситуації, під час яких гинуть працівники поліції. Як свідчить сумна статистика, за роки незалежності в Україні загинули понад 700 співробітників поліції. [3]

Надане поліції як підсистемі виконавчої влади право застосовувати силу

для досягнення законних цілей - її головна відмітна риса, що дозволяє даній структурі займати особливе місце в системі правоохоронних органів. Можна говорити, що з одного боку застосування вогнепальної зброї об'єктивно ставить під загрозу здоров'я і нерідко - життя правопорушника, з іншого - є часом єдиним способом захисту осіб, підданих злочинному посяганню, а також найважливіших інтересів суспільства і держави. Тому важливо, щоб застосування вогнепальної зброї уповноваженими на те посадовими особами здійснювалося на основі чіткої правової регламентації і в суворій відповідності з законом. Проблема правового регулювання застосування вогнепальної зброї при виконанні службових обов'язків і забезпечення готовності до діяльності завжди займала одне з центральних місць в діяльності поліції.

Необхідність теоретичних обґрунтувань і вдосконалення правового регулювання застосування співробітниками поліції вогнепальної зброї, підвищення якості правової оцінки (кваліфікації) в інтересах вдосконалення слідчої та судової практики, співвіднесені з сучасними реаліями, є в даний час життєво важливо і своєчасно.

Окремі вчені сходяться на думці про недоцільність існування заборон на застосування вогнепальної зброї. Так, А. І. Каплунов і С. Ф. Мілюков висловлювали думку, що «зафіксовані в Законі «Про Національну поліцію» заборони не бездоганні. Справа в тому, що вони, всупереч вимогам Кримінального кодексу України, обмежують право співробітника на необхідну оборону. Здається, що Кримінальний кодекс не випадково не містить будь-яких обмежень на заподіяння шкоди тому, хто посягає, в залежності від його статі, віку, стану здоров'я (психічного і соматичного) та інших характеристик. адже головне не в цьому, а в характеристиці і ступеня суспільної небезпеки вчиненого діяння. Та ж жінка і неповнолітній (особливо 15 - 17-річного віку) можуть володіти великою фізичною силою, знати бойові прийоми боротьби, мати неодноразові судимості, складатися членами організованих злочинних груп. Те ж можна сказати і про інвалідів (до речі, серед осіб, які відбувають тривалі терміни позбавлення волі, їх чимало). Явна

інвалідність в ряді випадків (відсутність одного ока, пальця на руці, кульгавість, глухота, німота і ін.) анітрохи не заважає здійснювати винному тяжкі та особливо тяжкі злочини. До того ж співробітник поліції в ході протиборства може бути серйозно травмований і не здатний надавати достатню фізичну (м'язову) протидію нападаючому » . [4]

Разом з тим більшість авторів висловлювалися і висловлюються за збереження зазначених заборон і в більшості нормативних правових актів такі заборони є. У ряді міжнародних документів також одна категорія громадян захищена від застосування щодо них вогнепальної зброї. Йдеться про Кодекс поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку, в якому сказано, що «застосування вогнепальної зброї є крайнім заходом. Слід докласти всіх зусиль до того, щоб виключити застосування вогнепальної зброї, особливо проти дітей ». [5] Український законодавець повністю прийняв це положення і заборонив використовувати вогнепальну зброю проти неповнолітніх.

Взяті в єдності і взаємодії перераховані нормативні приписи складають правову основу застосування співробітниками поліції вогнепальної зброї. Так, при визначенні правомірності заподіяння шкоди внаслідок застосування співробітниками вогнепальної зброї слід враховувати не тільки спеціальні норми, що встановлюють підстави і порядок його застосування, а й норми про необхідну оборону і крайньої необхідності, що встановлюють загальні умови правомірності, які стосуються захисту від суспільно небезпечного посягання. Саме тому правове регулювання застосування вогнепальної зброї працівниками поліції є надзвичайно важливим та забезпечує охорону прав і свобод не тільки громадян, які можуть постраждати в разі її застосування, але й захисту самих працівників Національної поліції України в разі застосуванні ними вогнепальної зброї .

#### Література:

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0> .
2. Закон України «Про Національну поліцію від 2 липня 2015 № 580-VIII ст. № 46. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.

3. Сіротченков Д.Ю. Застосування або використання вогнепальної зброї працівниками Національної поліції, як гарантія особистої безпеки. Юридичний електронний науковий журнал №2/2018, 158с.

4. Каплунов А. И., Милуков С. Ф., Уткин И. Правовые основы применения и использования огнестрельного оружия сотрудниками органов внутренних дел: учебное пособие / под ред. В. П. Сальникова. М: ИМЦ ГУК МВД России, 2004. 120 с.

5. Резолюція Генеральної Асамблеї ООН від 07.09.1990 № 6 / н «Основні принципи застосування сили і вогнепальної зброї посадовими особами з підтримання порядку»// Збірник стандартів і норм Організації Об'єднаних Націй в галузі попередження злочинності та кримінального правосуддя. Організація Об'єднаних Націй. Нью-Йорк, 1992.

---

Юридичні науки

## ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СУДОВОЇ БУХГАЛТЕРІЇ В УКРАЇНІ

**Романенко Дарина Русланівна,  
Музиченко Яна Владиславівна**  
курсанти взводу ПМПФ-16-2  
Факультету податкової міліції  
Університету ДФС України  
**Науковий керівник:**

*к.ю.н., доцент, професор кафедри  
оперативно-рошукової діяльності  
Університету ДФС України*  
**Самілик Григорій Михайлович**

Збільшення кількості економічних злочинів, нелегальної діяльності має негативний вплив на економічний розвиток країни.

В процесі судового врегулювання господарських і цивільних спорів, кримінальних, адміністративних справ за позовом юридичної чи фізичної особи виникає необхідність використання спеціальних знань у сфері бухгалтерського

обліку, економічного аналізу, господарського контролю, тобто виникає необхідність залучення судового експерта.

Головне призначення судової бухгалтерії полягає у виявленні різноманітних протиріч між відповідними економічними та фінансовими показниками, які містяться в облікових документах [1].

Значним внеском у розвиток судової бухгалтерії є роботи відомих вчених: В.Г. Любшина, А.М. Ромашова, Л.І. Георгієва, Т.М. Арзуманяна, П.К. Пошюнаса, В.К. Степутенкової, Г.А. Шумака, А.М. Гольдмана, А.Р. Шляхова та інших.

Судова бухгалтерія - це спеціальна комплексна дисципліна, що досліджує теоретичні та практичні питання використання спеціальних економічних і бухгалтерських знань в конкретних галузях юридичної практики [2].

Метою судової бухгалтерії є розробка та адаптація методики застосування економічних і бухгалтерських знань у праві, забезпечення правильного та вмілого призначення та проведення документальних ревізій, судово-економічних (бухгалтерських) експертиз, аудиторських перевірок, обґрунтування науковості та ефективності рекомендацій, з допомогою яких можна вирішити спеціальні питання, що виникають в юридичній діяльності, а також прививати юристам навички ефективного використання та аналізу різних джерел інформації економічного характеру.

Предметом судової бухгалтерії як науки представляються закономірності відображення в бухгалтерській інформації протиправної діяльності й закономірності виявлення ознак і слідів цієї діяльності. Наукове визначення методу судової бухгалтерії в цей час перебуває в стадії дослідження.

Аналіз практики експертних досліджень показує, що потреба в судовій бухгалтерії при розслідуванні кримінальних справ із розкрадання грошових коштів, товарно-матеріальних цінностей, основних виробничих засобів, ухилення від сплати податків з кожним роком зростає і стає все більш актуальною темою і потребує все більше інформації з різних питань.

Судова бухгалтерія тісно пов'язана з оперативно-розшуковою діяльністю. Значна частина розслідувань у сфері економічної злочинності ґрунтується на



оперативній інформації, яка дає напрямок для пошукової роботи оперативним працівникам і ревізорам.

Особливо важливі знання в області судової бухгалтерії для працівників правоохоронних органів в умовах реформування системи бухгалтерського обліку в Україні. Головним завданням трансформації національної системи бухгалтерського обліку є приведення її у відповідність до вимог ринкової економіки та міжнародних стандартів бухгалтерського обліку.

Знання судової бухгалтерії необхідні слідчим і органам дізнання, які спеціалізуються на розслідуванні кримінальних справ, пов'язаних зі злочинами в сфері економіки. Слідчі повинні знати, у яких конкретно бухгалтерських документах, записах на рахунках бухгалтерського обліку, фінансової й податкової звітності можуть бути відображені результати тих або інших злочинів у сфері економіки [3].

Наступна категорія юристів, які у своїй діяльності використовують знання основних положень судової бухгалтерії, - це судді, що займаються розглядом кримінальних справ про злочини в сфері економіки. Вони повинні добре розуміти, у яких документах бухгалтерського обліку залишаються сліди конкретних злочинів у сфері економіки; інформацію про які обставини кримінальної справи можна одержати з даних бухгалтерського обліку.

Судова бухгалтерія використовує методи судово-бухгалтерської експертизи, тобто методи дослідження бухгалтером-експертом слідчих або судових матеріалів. Дисципліна розробляє спеціальні методики виявлення негативних змін, а тому доречно до її методів віднести й методи фактичного контролю. Наприклад, при проведенні документальних ревізій, або при документуванні корисливих правопорушень ревізор чи оперативний співробітник можуть застосовувати інвентаризацію, контрольний обмір, контрольну закупку, контрольний запуск сировини у виробництво, лабораторний аналіз, комісійну прийомку та відвантаження матеріальних цінностей.

На сьогоднішній день дуже важливе значення під час проведення судової бухгалтерії має інформаційне забезпечення. Спеціалізовані установи та відомчі

служби, що проводять судові експертизи, мають право отримувати від судів, органів слідства знаряддя злочину та інші речові докази, щодо яких закінчено провадження у справах, для використання в експертній і науковій діяльності. В свою чергу установи, організації та підприємства незалежно від форми власності зобов'язані надавати спеціалізованим установам та відомчим службам, які проводять судові експертизи, на їхні запити натуральні зразки або каталоги своєї продукції, технічну документацію та іншу інформацію, необхідну для створення і оновлення методичної та нормативної бази судової експертизи.

Важливим елементом діяльності експерта-бухгалтера при підготовці та проведенні судової бухгалтерії необхідно знати той чи інший перелік об'єктів такої експертизи та джерела інформації які саме регулюють її проведення. Варто також наголосити на тому, що відповідно до чинного законодавства України, всі господарські операції мають відображатися на носії інформації, а саме бухгалтерському обліку, через що основним джерелом інформації під час розслідування економічних злочинів і вирішення господарських суперечок в суді є дані первинних облікових документів, записи в регістрах бухгалтерського обліку, а також складена на підставі цих даних фінансова звітність. Тому, одним із шляхів удосконалення організації інформаційного забезпечення судово-бухгалтерської експертизи в Україні має бути удосконалення процесуального законодавства нашої держави, а саме в частині інформаційного забезпечення процесу проведення експертизи первинних облікових документів.

Необхідність у проведенні судово-бухгалтерської й судово-економічної експертизи виникає найчастіше при розкритті або розслідуванні таких злочинів, як розкрадання чужого майна шляхом присвоєння, розтрати; шахрайство в сфері підприємницької діяльності; ухиляння від сплати податків і ін.

Таким чином, судова бухгалтерія як наука призвана вирішувати питання допомоги правосуддю в розслідуванні та розкритті економічних злочинів, вивчати нові способи скоєння економічних злочинів на сучасному етапі розвитку України, у період становлення ринкової економіки і правової держави.

## Література:

1. Дондик Н.Я., Дондик Г.П. Судова Бухгалтерія.: навч. посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2011. 208с.
2. Навчальний посібник у структурно-логічних схемах з дисципліни «Судовобухгалтерська» для студентів денної та заочної форми навчання спеціальності: «Облік і оподаткування» / укладачі: Топоркова О.В., Акімова Н.С. – Х. : ХДУХТ, 2018.
3. Колісник О. П. Теоретичні основи судово-бухгалтерської експертизи / О.П. Колісник / Фінанси, облік і аудит, 2009. № 14. С. 256-263.

---

УДК 343

Юридичні науки

### СКАСУВАННЯ ДЕПУТАТСЬКОЇ НЕДОТОРКАНОСТІ:ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ

***Романчук А.Г.***

*Студентка юридичного факультету  
Київський національний університет імені Тараса  
Шевченка  
м.Київ, Україна*

Сьогодні в Україні активно обговорюють тему зняття депутатської недоторканності. Більшість українців підтримують зміни до Конституції в частині скасування депутатської недоторканності, оскільки в країні серед населення гостро відчувається правова нерівність між низами та верхами. А недоторканність Президента, депутатів, суддів якраз і є проявом такої нерівності. Ця думка сформувалась через неточність уявлення українців, що собою насправді являє недоторканність для депутатів та для чого вона закріплена в Конституції України.

Виділяють дві складові принципу депутатської недоторканності: депутатський індемнітет і депутатський імунітет. Принцип депутатського індемнітету встановлює, що депутат не несе юридичної відповідальності за свої дії як парламентарія (звідси і його назва від лат. *indemnitas* –

беззбитковість, тобто депутат не зазнає збитків від того, що він робить). Індемнітет означає, що депутат не несе юридичної відповідальності за внесення законопропозицій, законопроектів і поправок до них, звернення з депутатськими запитами, виступи з парламентської трибуни, голосування тим чи іншим чином на пленарних засіданнях парламенту, висловлювання і голосування в парламентських комітетах і комісіях. Індемнітет поширюється на його діяльність як у період здійснення депутатських повноважень, так і після закінчення їх терміну. Індемнітет призначений для забезпечення незалежності поглядів депутата з будь-яких питань, що розглядаються в парламенті, де він повинен захищати інтереси всього Українського народу.

Імунітет (від лат. *immunitas* – звільнення, свобода) означає юридичну недоторканність депутата. Зміст якого визначає, що депутат не може бути притягнений до кримінальної відповідальності, затриманий чи заарештований без згоди на те парламенту. Імунітет має забезпечити незалежність депутата, захист його від необґрунтованих переслідувань передусім з боку правоохоронних органів системи виконавчої влади, з якою депутат, особливо опозиційний, нерідко конфліктує, унеможливити тиск на нього через порушення кримінальної справи, затримання чи арешт.

У Конституції України депутатський індемнітет та імунітет позначаються одним терміном – «депутатська недоторканність». У Конституції України в статті 80 закріплено: «Народним депутатам України гарантується депутатська недоторканність».

Народні депутати України не несуть юридичної відповідальності за результати голосування або висловлювання у парламенті та його органах, за винятком відповідальності за образу чи наклеп.

Народні депутати України не можуть бути без згоди Верховної Ради України притягнені до кримінальної відповідальності, затримані чи заарештовані» [1].

Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про статус народного депутата України» від 22 березня 2001 року додатково розширює обсяг недоторканності народного депутата України: «Обшук, затримання

народного депутата чи огляд особистих речей і багажу, транспорту, жилого чи службового приміщення народного депутата, а також порушення таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції та застосування інших заходів, що відповідно до закону обмежують права і свободи народного депутата, допускаються лише в разі, коли Верховною Радою України надано згоду на притягнення його до кримінальної відповідальності, якщо іншими способами одержати інформацію неможливо» (ч. 2 ст. 27) [2].

Отже, в Україні депутатський індемнітет закріплено із обмеженням. Народний депутат України несе юридичну відповідальність за образу чи наклеп і практично абсолютний імунітет, оскільки без згоди Верховної Ради народного депутата не можна затримати навіть на місці скоєння злочину, у тому числі вбивства, крадіжки, грабежу, не дивлячись на те, що в країні і такі ситуації трапляються нерідко. У Верховній Раді вже було чимало спроб скасувати депутатську неоторканість, але всі вони були, на жаль, безуспішні.

Необмежена недоторканність народних депутатів України в поєднанні з їхніми широкими правами, низьким рівнем правової культури українського суспільства сприяли у більшості депутатів почуття уседозволеності й безкарності, наслідки чого ми бачили впродовж усієї історії незалежної України на екранах телевізорів, у газетах, на бігбордах. Це і пошкодження майна, бійки у Верховній Раді як серед депутатів, так із журналістами та простими громадянами, часті втручання в роботу органів державної влади, (судів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, перешкоджання) тощо. Така поведінка народних депутатів нічого спільного з парламентаризмом як таким немає.

Ці судження підтверджуються і в Пояснювальній записці до проекту закону України «Про внесення змін до Конституції України (щодо недоторканності народних депутатів України та суддів)», «Конституція України гарантує депутатську недоторканність (стаття 80). Водночас настрої в суспільстві засвідчили, що такий імунітет народних обранців виявився не виправданим, оскільки, по суті, перетворився на гарантію безкарності.

Ураховуючи суспільні настрої, виникла нагальна необхідність скасування депутатської недоторканності» [3].

Однак в цей же час ми не повинні забувати, що не недоторканність захищає всіх справжніх корупціонерів, а сама система. Тому варто розуміти, що скасування недоторканності дасть свої плоди тільки в комплексі з фундаментальним, глибинним реформуванням судової системи і всієї системи української влади.

Так стосовно депутатської недоторканності необхідні зміни, потрібно часткове реформування цього принципу у законодавстві України у відповідності з європейськими нормами, де теж існує депутатська недоторканність, як право займатися політичною діяльністю. В Україні депутатську недоторканність перетворили на імунітет особи депутата, закриваючи очі на будь-які порушення закону зі сторони депутата. Тому в Україні потрібно спростити процедуру зняття депутатської недоторканності у випадку, якщо депутат щось порушив, і посилити контроль над діяльністю депутатів, зокрема за їх прибутками і витратами.

На мою думку, норми, що скасували депутатський імунітет і залиши індемнітет є доцільні. Цим самим зрівняно депутатів із звичайним населенням при цьому залишаються гарантії статусу народного депутата в силу специфіки займаної посади. Однак цього не достатньо для повного балансу, необхідно, щоб зміни до Конституції в цій частині супроводжувались активним та кардинальним реформуванням судової влади та прокуратури, оскільки нормативні зміни без застосування їх на практиці залишаються декларативними.

#### Література:

1. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 2-го скликання 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

2. Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про статус народного депутата України» від 22 березня 2001 року // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 42. – Ст. 212

3. Пояснювальна записка до проекту закону України «Про внесення змін до Конституції України (щодо недоторканності народних депутатів країни та суддів)» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4\\_1?pf3511=53602](http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=53602)

4. Конституції зарубіжних держав: підручник / за ред. В. В. Маклакова – 4 -е видавництво. – М.: Волтерс Клувер, 2003. – 624 с.

---

УДК 343

Юридичні науки

## ЛЕГАЛІЗАЦІЯ (ВІДМИВАННЯ) ДОХОДІВ, ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ В УКРАЇНІ: ОСОБЛИВОСТІ КВАЛІФІКАЦІЇ

*Самофалова Ю.А.,  
студентка юридичного факультету  
Київський національний університет імені Тараса Шевченка  
м. Київ, Україна*

*На сьогоднішній день легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, набула у світі широкого розповсюдження. У зв'язку з цим розроблено широку нормативно-правову базу та впроваджено різноманітні заходи з протидії на міжнародному рівні та удосконалено національні правові бази різних країн. Проте не існує єдиного поняття стосовно "відмивання грошей" ні в міжнародному законодавстві, ні в законодавстві окремих держав, а також продовжуються суперечки щодо уніфікації поняття способів легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом.*

*Легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом є типовим конвенційним злочином, тобто діянням, криміналізація якого відбулась у зв'язку зі вступом України в число учасників відповідних міжнародних правових угод. Поява в Кримінальному Кодексі України (далі - КК) такої статті є передусім результатом гармонізації національного законодавства із європейським [1, с.678].*

У статті 209 Кримінального кодексу України надано поняття "відмивання" доходів, одержаних злочинним шляхом та основні способи їх

вчинення[2]. Варто наголосити, що використання терміну «легалізація» у даній статті може певним чином перевернути суть розглядуваного злочину, оскільки в результаті його вчинення майно, одержане злочинним шляхом не набуває статусу легального, а йому лише надається вигляд такого, а тому щодо злочину, караного за статтею 209, варто використовувати термін «відмивання», загальноприйняте розуміння якого не суперечить кримінально-правовому.

*Із п.1 примітки до ст. 209 КК випливає, що при кваліфікації дій за ст. 209 КК конкретний злочинний спосіб, за допомогою якого одержано майно як предмет відмивання, значення не має.*

*Також Законом України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» було внесено зміни щодо розуміння предикатних злочинів. Тепер, починаючи з 2015 року, умисне ухилення від сплати податків визначається як предикатне діяння й відповідно виступає засадою для інкримінування ст.209 КК[3].*

*Цікавим видається той факт, що у ст. 209 йдеться про грошові кошти та інше майно, одержане внаслідок вчинення суспільно небезпечного протиправного діяння, що передувало легалізації (відмиванню) доходів, тому притягнення до кримінальної відповідальності за легалізацію таких коштів і майна можливе лише за умови, що зазначене походження грошових коштів і майна буде встановлено органом досудового слідства чи судом у відповідних процесуальних документах, оскільки визнання особи винною у вчиненні злочину можливе лише за вироком суду [4, с.644].*

*Однак, стаття 209 не відноситься до норм з кримінально-правовою преюдицією, які спочатку потребують ухвалення обвинувального вироку за предикатне діяння. Посилання на презумпцію невинуватості щодо предикатного злочину вбачається досить необґрунтованим. Кримінально-правові норми, у яких йдеться про те, що злочин вважається вчиненим особою незалежно від того чи було встановлено це вироком суду, цьому принципу не суперечать [1, с.681]. Наприклад, предикатне діяння, вчинене суб'єктом, який*



намагається уникнути кримінальної відповідальності, а майно, яке було одержане ним злочинним шляхом, відмивається іншими особами. Не можна виключати кваліфікацію за ст. 209 й тоді, коли предикатне діяння вчинене особою, яку було звільнено від кримінальної відповідальності у встановленому порядку або якщо її взагалі не було притягнуто до кримінальної відповідальності, а майно з незаконним джерелом походження, стало предметом відмивання.

*Усвідомлення особою того, що вона вчиняє дії з майном, отриманим нелегальним шляхом, вже є достатнім для кваліфікації її дій за ст. 209 КК. Кваліфікувати за згаданою статтею необхідно й коли особа ще не зазнавала кримінальної відповідальності за предикатне діяння. Тоді її дії утворюють сукупність злочинів: предикатний злочин і відмивання коштів або іншого майна, одержаних унаслідок його вчинення. Це відбувається через те, що особа, яка їх скоїла, чітко усвідомлювала, що вчиняє відмивання таких коштів або майна. Ч.9 ст. 216 Кримінального процесуального кодексу є тому підтвердженням[5]. При цьому обвинувальний вирок суду щодо особи, яка скоїла предикатний злочин, так й інший процесуальний документ, який підтверджує факт скоєння даного злочину, значно полегшує доказування у кримінальному провадженні щодо відмивання[1, с.681].*

*Важливим також видається той аспект, що суб'єкт у ст.209 КК є загальним, але трапляються ситуації, коли ним може виступати й службова особа або особа, яка здійснює свою діяльність у сфері надання публічних послуг. За наявності такого суб'єкта вчинене необхідно кваліфікувати за ст.209 КК і за відповідною нормою розділу XVII Особливої частини КК для того, щоб це знайшло своє відображення на рівні формули кваліфікації та юридичної формули обвинувачення.*

*Диспозиція ст. 209 КК містить перелік діянь, які вважаються спеціальним видом приховування злочину, відповідальність за який передбачається ст.198 та 306 КК України. [6, с.537] Юридичні склади згаданих злочинів варто розрізняти для правильної кваліфікації діянь.*

*Чітке відмежування ст.198 та ст.209 відбувається за предметом, метою та суб'єктом.*

*Щодо предмету, то за ст.198 ним вважається майно, яке було отримане внаслідок скоєння предикатного злочину на території України, а відповідно до ст. 209 предметом вважаються кошти або інше майно, як результат вчинення суспільно небезпечного протиправного діяння, що містить ознаки, визначені приміткою цієї статті, як на території України, так і на території тих держав, за кримінальними законами яких воно визнається злочином уразі, якщо за вчинення такого діяння передбачена відповідальність і за КК України.*

*Щодо мети, то дії, які містяться у диспозиції ст.209, вчиняються для того, щоб надати легальний вид майну, одержаному незаконним шляхом, приховати, замаскувати джерело походження. Для злочину, який передбачається ст.198, ця мета не характерна.*

*Говорячи про суб'єкта, то за ст.198 КК ним виступає та особа, яка заздалегідь не обіцяла вчинити вказані у диспозиції даної статті дії і яка не вчиняла предикатного діяння, а от суб'єктом злочину, передбаченого ст. 209 КК може бути як особа, що одержала кошти чи інше майно злочинним шляхом, так і та, яка заздалегідь пообіцяла вчинити передбачені диспозицією ст.209 дії по легалізації коштів чи майна, що будуть одержані внаслідок вчинення предикатного злочину.*

*Склади злочинів, передбачених ст. 209 і ст.306 КК, по відношенню один до одного вважаються загальними і спеціальними відповідно. Основні відмінності між ними полягають у предметі злочинів та джерелах походження коштів та іншого майна (доходів), щодо яких вчиняються зазначені у диспозиціях перших частин цих статей; колі та характері вчинюваних дій; меті їх вчинення. Інколи трапляються випадки, коли вчинені винним дії утворюють сукупність злочинів, передбачених ст.306 та ст.209 КК [4, с. 656].*

*Підбиваючи підсумки, можна сказати, що правильність кваліфікації діянь за ст.209 КК має неабияке значення для визначення обсягу кримінальної відповідальності суб'єктів, які вчиняють даний злочин. Злочинні дії,*

*передбачені ст. 198, 209, 306 КК України потребують ретельного аналізу для безпомилкового визначення способу легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом.*

#### Література:

1. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред.

М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. – 11-те вид., переробл. та допов. – Київ : ВД «Дакор», 2019. – 1384 с.;

2. Кримінальний кодекс України : закон України від 5 квітня 2001р. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 25-26, ст.131;

3. Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» : закон України від 14 жовтня 2014 р. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 50-51, ст.2057;

4. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України (2-е вид., перероб. та доп.) / За заг. ред. П.П. Андрушка, В.Г. Гончаренка, Є.В. Фесенка. - К.: Дакор, 2008. - 1428с. ;

5. Кримінальний процесуальний кодекс України : закон України від 13 квітня 2012 р. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 9-10, № 11-12, № 13, ст.88;

6. Ортинський В. Л. Характеристика легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом: криміналістичні аспекти [Електронний ресурс] / В. Л. Ортинський // Національний університет "Львівська політехніка". – 2016. – Режим доступу до ресурсу: [http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/37453/1/79\\_533--540.pdf](http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/37453/1/79_533--540.pdf) .

## ДЕРЖАВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНИЙ УСТРІЙ СПІВДРУЖНОСТІ НАЦІЙ

*Сокирська Н.І.,  
студентка юридичного факультету  
Київський національний  
університет імені Тараса Шевченка  
м. Київ, Україна*

**Вступ.** Бурхливі події ХХ ст. принесли глобальні політичні зміни, розпад великих держав та колоніальних імперій, до числа яких належала і Британська колоніальна імперія. Однак її розпад мав низку особливостей: він не приніс катастрофічних наслідків для метрополії; процес її розпаду, на відміну від розпаду інших імперій у ХХ ст., не супроводжувався кровопролиттям. На уламках Британської імперії виникла нова структура – Співдружність націй.

Британська імперія формувалася із територій, різних не лише за етнічним складом населення, але і за економічним розвитком, традиціями в політичній сфері, що потребувало особливого підходу до її територіального устрою. Організація такого утворення по типу відносин «центр-периферія» («метрополія-колонії»), де складові частини імперії перебувають у залежності від «центру», є досить проблематичною. Крім того, варто мати на увазі, що поняття «імперія» – протилежне поняттю «Співдружність».

**Метою** наукової розвідки є вивчення особливостей формування державно-територіального устрою колишньої Британської імперії у процесі її трансформації у Співдружність націй.

**Матеріали і методи.** У науковому доробку вчених відсутнє комплексне дослідження проблеми нетипових (гібридних) форм державно-територіального устрою, що стали характерними в період трансформації Британської імперії у Співдружність націй. Для британських дослідників притаманна чітко виражена англофільська позиція. На їх думку, саме реформи управління імперією в ХІХ – початку ХХ ст. сприяли створенню Співдружності націй [9]. Російські науковці

вивчають процеси дезінтеграції Британської імперії [15] та особливості формування власної державності британських домініонів [16].

Праці українських дослідників цікаві загальнотеоретичними проблемами правового регулювання територіального устрою держави [1, 8,10,13,20, 23].

У ході дослідження використані принципи єдності логічного та історичного, вивчення явищ у конкретно-історичних умовах, переходу від конкретного до абстрактного і від абстрактного до конкретного із застосуванням методів загальнонаукових та спеціально-юридичних.

**Результати і обговорення.** В юридичній науці прийнято вважати, що державно-територіальний устрій – це територіальна організація держави, що характеризується певною формою правових відносин між державою в цілому і її частинами, пов'язаною з їх правовим статусом [6, с. 882]. Територія кожної держави ділиться на складові частини, якими визначається внутрішня структура держави, її територіальний устрій. У рамках територіального устрою держави складається певна система територіальних одиниць, з яких вона формується. Має місце система державних зв'язків між державою в цілому і цими територіальними одиницями, характер яких залежить від правового статусу як держави в цілому, так і кожної її територіальної одиниці зокрема.

Структурні частини держави, так само, як і вся держава в цілому, мають межі публічної влади, між ними існує система взаємовідносин, що регулюються нормами конституційного права. Сучасне конституційне право знає дві основні форми державно-територіального устрою: унітарну та федеративну.

Цікавим для наукового пошуку є питання щодо особливостей державно-територіального устрою суб'єктів колишньої Британської імперії, які в процесі її трансформації набували самостійного статусу, визначалися з формою правління, однак при цьому залишалися у правових відносинах з колишньою метрополією.

За державно-правовим статусом британські володіння ділилися на чотири групи: домініони, протекторати, колонії і підмандатні території. Так, домініони Канада, Австралійський Союз, Нова Зеландія, Південно-Африканський Союз

користувалися самостійністю, яка постійно зростала. Вони мали не тільки власні парламенти, уряди, армії та фінанси, але іноді самі володіли колоніями, як, наприклад, Австралія [1, с. 27].

Протекторатами ставали колоніальні країни з відносно розвинутою державною владою і суспільними відносинами. У них колоніальна політика здійснювалася в формі непрямого управління: існувало два рівня колоніального управління. Верховна влада належала британським генерал-губернаторам. На відміну від губернаторів домініонів, які, скоріше, представляли інтереси британської корони, губернатори протекторатів були повновладними господарями підлеглих країн. Поряд з ними була тубільна адміністрація (місцеві правителі, вожді), яка користувалася обмеженою самостійністю, була наділена певними судовими та поліцейськими повноваженнями: правом збору місцевих податків, мала власні бюджети.

Колоніями були залежні території, які безпосередньо управлялися і підпорядковувалися Лондону, маючи мінімальні права на самоврядування або взагалі не маючи таких. Виняток становили коронні колонії зі значним прошарком білого населення, що мав значні привілеї і навіть власні колоніальні парламенти.

Під поняттям «Співдружність» розуміють наддержавне утворення, для якого характерна відсутність централізованого політичного управління (і політичного центру як такого), превалювання між суб'єктами Співдружності економічних і культурних чинників [4, с. 12]. У першій половині ХХ ст. дві структури – Британська імперія і Британська Співдружність націй існували паралельно. Варто відзначити, що на вершині свого розвитку імперія включала до свого складу досить різношерсті за рівнем економічного та політичного розвитку частини. Крім колоній, де влада перебувала в руках безпосередньо чиновників британської колоніальної адміністрації, до складу імперії входили домініони, які мали власні органи самоуправління. Домініони принципово відрізнялися від колоній тим, що були заселені переселенцями з Європи, головним чином з Британських островів. Співдружність націй виникає з надр

імперії як структура, яка регулює відносини між метрополією і так званими домініонами.

Першопочатки Співдружності з'являються у вікторіанську епоху історії Британії на етапі, коли розширення і зростання імперії досягає свого піку. У цей період у британських колоніальних політичних колах формується дві моделі політики у відносинах метрополії до складових частин імперії. Перша передбачала централізоване управління стосовно слаборозвинених в економічному і політичному плані залежних країн. Друга зводилася до можливості передачі частини управлінських функцій метрополії найбільш розвиненим регіонам імперії.

Початок історії Співдружності пов'язаний з рішеннями Британської колоніальної конференції 1887 р., на якій було прийнято основи нової колоніальної політики – формування союзу метрополії і квазідержавних утворень – домініонів [8, с. 14]. Форми державно-територіального устрою суб'єктів Співдружності націй визначаються різними чинниками – історичними традиціями, національним складом населення, геополітичними особливостями тощо. У розвиток і формування Співдружності націй потужний вплив на появу нетипових (гібридних) форм територіального устрою здійснили національні рухи в рамках багатонаціональних колоній, автономізація у зв'язку з мовними, етнічними моментами, боротьба за незалежність тощо.

Виходячи з того, що державно-територіальний устрій може бути як симетричним, так і асиметричним, маємо констатувати, що Співдружність націй має асиметричний державно-територіальний устрій, складові частини якої мають різний статус. Державно-правовий розвиток у ХХ ст. позначився проявом дезінтеграційних та інтеграційних тенденцій. Дезінтеграційні тенденції проявилися у руйнації імперій, процесах деколонізації, розпаді соціалістичних федерацій тощо. Інтеграційні ж тенденції створили умови для формування федеративних держав, заснування інтеграційних міждержавних об'єднань. Федералізація державної влади проявляється у вигляді деволюції державно-владних повноважень в унітарних державах або у створенні

квазіфедеративних наднаціональних утворень, що поєднують у собі риси федерації і конфедерації [3, с. 54].

**Висновки.** Отже, трансформація Британської імперії відбувалася еволюційним шляхом. Світова практика показала, що еволюційний шлях розв'язання конфліктів є відносно безболісним і супроводжується найменшими втратами. Консолідація та модернізація Британської імперії, а, відтак, її збереження у переродженій формі бачилася шляхом трансформації у федеративну наддержаву, у якій би діяльність імперського парламенту доповнювалася регіональними парламентами. Під зверхністю метрополії були спроби створити федеративні або конфедеративні об'єднання колоній, що також вказувало на прояви федералізації імперії. Виникнення Співдружності націй, яку було започатковано 1887 р. та оформлено Декларацією Бальфура 1926 р., що визнала рівноправ'я метрополії та домініонів, а також Вестмінстерським статутом 1931 р., що відіграв роль своєрідної конституції Британської імперії, за своєю суттю було унікальним явищем в історії держави і права. Історія Британської імперії у XX ст. являє собою унікальний приклад плавної трансформації власної імперії у якісно іншу структуру з нетиповими (гібридними) формами територіального устрою, зафіксованими у конституційному праві Великої Британії та країн, що входили до складу Британської імперії.

#### Література:

1. Knaupland P. The British Empire, 1815–1939. London, 1940. 156 p.
2. Распад Британской империи / Под ред. А.Г. Милейковского. М., 1964. 234 с.
3. Зимулина Л.А. Доминионы и неокOLONиалистская политика Англии. Владимир, 1990. 94 с.
4. Клиненко О.В. Сутність і особливості унітарного та федерального державно-територіального устрою: політологічний аналіз: автореф. дис... канд. політ. наук: 23.00.02 / Нац. акад. наук України, Ін-т нац. відносин і політол. К., 1996. 28 с.



5. Надолішній П. І. Етнонаціональний фактор адміністративної реформи в Україні: проблеми теорії, методології, практики: монографія. К.: Вид-во УАДУ, 1998. 264.

6. Погорілко В.Ф. Територіальний устрій // Великий енциклопедичний юридичний словник / за ред. акад. НАН України Ю.С. Шемшученка. К.: Юридична думка, 2007. С. 882.

7. Шаповал В. Територіальна організація держави у конституційному праві // Вісник Конституційного Суду України. 2002. №5. С. 43–54.

8. Корнєєва О.В. Трансформація Британської імперії 1921–1931 рр.: автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.02 – всесвітня історія. Донецьк, 2004. 20 с.

---

УДК 343

Юридичні науки

## ВИМАГАННЯ ЯК ОСОБЛИВА ФОРМА ПРОХАННЯ В СКЛАДІ ЗЛОЧИНУ ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 368 КК

*Третяк Т.В.,  
студентка юридичного факультету  
Київський національний  
університет імені Тараса Шевченка  
м. Київ, Україна*

Проблема корупції є однією із найактуальніших у світі. Науковці вказують, що Україна відноситься до тієї групи країн, в яких вона глибоко укорінилась в різних сферах життя і стала органічним елементом суспільних відносин. Корупція має наслідком втрати держави та населення через неефективне використання бюджетних коштів, низьку якість державних послуг, заважає економічному розвитку країни, а також посилює невизначеність середовища, у якому функціонують економічні агенти та домогосподарства [1, с.7]. Такої ж думки і звичайні громадяни - 91% українців вважає корупцію серйозною проблемою нашої держави, а 61% з них переконані у тому, що це – найбільш серйозна проблема, яка заважає розвитку країни [2].

Сьогодні вона досягла масштабних розмірів та носить деструктивний характер, негативно впливаючи на ідеали демократії, забезпечення прав та свобод людини. Основним механізмом боротьби з цим явищем має бути посилена відповідальність: адміністративна, дисциплінарна та кримінальна.

Кримінальний кодекс не містить у своїй структурі окремого розділу, присвяченого корупційним злочинам, що, однак, можна вважати правильним явищем, зважаючи на поширеність корупційних проявів в усіх сферах життєдіяльності суспільства.

Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою (ст. 368 КК України) [3] входить до групи кримінально-караних діянь, що можуть називатися «власне корупційними злочинами», оскільки винятково містить в собі протиправну корупційну складову.

На рівні основного складу цей вид злочину передбачає наступні альтернативні форми свого вчинення за змістом діяння: прийняття пропозиції надати неправомірну вигоду, прийняття обіцянки такої вигоди, власне одержання службовою особою неправомірної вигоди і прохання надати таку вигоду.

Особливо кваліфікований склад цього злочину міститься в частині третій статті 368 КК. Його кваліфікуючими ознаками виступають: особливий предмет злочину як складова об'єктивної сторони – «неправомірна вигода у великому розмірі», особливий спеціальний суб'єкт – «службова особа, яка займає відповідальне становище», наявність інституту співучасті у формі співвиконавства – «за попередньою змовою групою осіб», наявність інституту множинності злочинів – «вчинене повторно», та ще одна можлива форма його вчинення – «поєднане з вимаганням неправомірної вигоди».

Постає питання про те, як співвідносяться між собою «прохання надати неправомірну вигоду» та «вимагання надати таку вигоду». Особливо практичного значення її вирішення стосується випадків, коли вимагання у своєму кримінально-правовому значенні не збігається з вимаганням у фактичній ситуації і має місце незакінчена стадія злочину.

Так, Верховний Суд України у своїй постанові № 5-14кц12 від 4 жовтня 2012 року [4] висловив позицію, на яку пізніше неодноразово посилалась касаційна інстанція, про те, що вимагання хабара ставиться за провину лише тоді, коли винний з метою одержання хабара погрожує вчинити або не вчинити дії, які можуть завдати шкоди правам чи законним інтересам хабародавця. Тобто, визначальним у розумінні вимагання неправомірної вигоди є законність чи незаконність прав та інтересів особи (їх зміст) і реалізація цих прав та інтересів через хабар. Тому у разі, якщо особа, яка дає хабар, зацікавлена у незаконній, неправомірній поведінці службової особи, прагне обійти закон, домогтися своїх незаконних інтересів через вчинювані дії тощо, то вимагання хабара має виключатися.

Різновиди певного виду злочину в Особливій частині КК зі спільними видовими характеристиками мають «свої» варіанти утворення. Основні з них мають таку специфіку на спеціально-юридичному рівні:

1) *Типовий варіант*: кваліфікований склад певного виду злочину утворюється шляхом *додавання* до видової основи, передбаченої в основному складі, принаймні однієї кваліфікуючої ознаки.

2) *Нетиповий (особливий) варіант*: кваліфікований склад певного виду злочину утворюється шляхом *заміщення* однієї з характеристик видової основи, передбаченої в основному складі, певною кваліфікуючою ознакою.

3) *Комплексний варіант*: один різновид кваліфікованого складу певного виду злочину утворюється шляхом *додавання* до видової основи, передбаченої в основному складі, а інший його різновид – шляхом *заміщення* [5, с.110].

Тепер, сформоване вище питання наповнюється конкретним змістом. Яким шляхом утворене «вимагання неправомірної вигоди»? Чи заміщує воно «прохання надати неправомірну вигоду», чи навпаки, додається?

На користь заміщення вказує початок юридичної конструкції представлений словами «діяння, передбачене частиною першою або другою цієї статті» у сукупності з формулюванням «поєднане з вимаганням», яке в даному разі не має розумітись буквально, адже важко уявити ситуацію в якій

особа однією дією і просить, і вимагає неправомірну вигоду. Якщо звертатись до доктрини кримінального права, то М.І. Мельник та М.І. Хавронюк в НПК 2018 року проводять саме таку позицію: «вимога неправомірної вигоди за відсутності ознак вимагання як кваліфікуючої ознаки, утворюючи склад основного злочину, за наявності підстав може розцінюватись як закінчений злочин – прохання надати неправомірну вигоду» [6, с.1094].

На користь додавання вказує наступне: з огляду на лексичне тлумачення слова «прохати», така дія, на відміну від «вимагання» неправомірної вигоди, не передбачає будь-яких погроз для прав і законних інтересів особи та умисного створення певних умов, притаманного завуальованому «вимаганню», а є лиш виявленням бажання суб'єкта підкупу одержати неправомірну винагороду за вчинення або не вчинення ним дій з використанням певного становища або у зв'язку з певною діяльністю. Тобто, прохання надати неправомірну вигоду не охоплює собою вимагання неправомірної вигоди. Навіть законодавець при буквальному тлумаченні слова «поєднане» акцентує на додаванні кваліфікуючої ознаки до основного складу, виділяючи вимагання як окрему форму вчинення злочину, яка додається до основного (або кваліфікованого) складу, а не утворюється шляхом заміщення.

Якщо аналізувати сучасну судову практику, то вимагання з наступним одержанням, за відсутності вимагання як його протлумачив Верховний Суд України у постанові 2012 року, після перекваліфікації просто втрачає кваліфікуючу ознаку «вимагання» і залишається лише «одержання». Зокрема Касаційний кримінальний суд погодився з такою перекваліфікацією (з ч.3 на ч.1) у Зміївського районного суду Харківської області у своїй постанові 20 листопада 2018 року [7].

На мою думку, пріоритетним має визнаватися перший підхід. Адже за другим при незакінченому злочині (за наявності лише вимагання, що не може визнаватись вимаганням з огляду на практику ВСУ), особа має можливість уникнути кримінальної відповідальності завдяки відсутності складу злочину у своїх діях, а це суперечить завданню кримінального права - правовому забезпе-

ченню охорони прав і свобод людини і громадянина, власності, громадського порядку та громадської безпеки, довкілля, конституційного ладу від злочинних посягань, забезпеченню миру і безпеки людства, а також запобіганню злочинам.

Отже, «вимагання неправомірної вигоди» є особливо кваліфікованою ознакою складу злочину, передбаченого ч.3 ст.368 КК і утворена шляхом заміщення такої форми діяння як «прохання надати неправомірну вимогу». Тому, за відсутності вимагання в розумінні постанови ВСУ від 4 жовтня 2012 року, суб'єкт має нести відповідальність за закінчену форму злочину у вигляді прохання надати неправомірну вигоду.

#### Література:

1. Україна проти корупції: Економічний фронт. Економічна оцінка антикорупційних заходів у 2014-2018 рр. - Дніпро: Середняк Т. К., 2018, - 85 с.
2. Оцінка проблематики корупції в громадській думці [Електронний ресурс] // Фонд «Демократичні ініціативи» ім. Ілька Кучеріва. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <https://dif.org.ua/article/otsinka-problematiki-koruptsii-v-gromads>
3. Кримінальний кодекс України № 2341-III від 05.04.2001 (зі змінами та доповненнями) – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/ed20191018>
4. Постанова Верховного Суду України від 04.10.2012 року № 5-14кц12 – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.viaduk.com/clients/vs.nsf/81b1-cba59140111fc2256bf7004f9cd3/fdead54ac6c832a9c2257aa600421023?OpenDocument>
5. Кримінальне право України. Загальна частина. / Матишевський П. С., Андрушко П. П. – Київ: Юрінком Інтер, 1997. – 512 с.
6. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. - 10-те вид., переробл. та допов. - Київ, 2018
7. Постанова Верховного Суду від 20.11.2018 року № 621/2190/16-к – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/78129991>

ОСКАРЖЕННЯ ПОСТАНОВИ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ  
УКРАЇНИ ПО СПРАВІ ПРО АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВОПОРУШЕННЯ

**Фанчук Т.А.,**

*аспірант Хмельницького університету  
управління та права імені Леоніда Юзькова  
м.Хмельницький, Україна*

Підчас притягнення осіб до адміністративної відповідальності працівниками Державної прикордонної служби України правопорушник має право на оскарження постанови у справі про адміністративне правопорушення. Це є важливою гарантією захисту прав людини та громадянина. Це дієвий засіб забезпечення законності та підстава для перевірки обґрунтованості прийнятих у справі рішень.

Оскарження постанови сприяє найшвидшому виявленню та виправленню недоліків, які були допущені при розгляді справи, є певним контролем та перевіркою роботи органів, що уповноважені розглядати справи про адміністративні правопорушення. Під час розгляду скарги органи Державної прикордонної служби України, які одержали скаргу, встановлюють чи дійсно в діях особи, яка притягається до відповідальності, є склад правопорушення, чи правильно оформлено документи, чи не перевищила посадова особа, яка розглянула справу, свої повноваження тощо.

Відповідно до статті 284 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП), у справі про адміністративне правопорушення орган (посадова особа) виносить одну з таких постанов: про накладення адміністративного стягнення; про застосування заходів впливу, передбачених статтею 24-1 цього Кодексу; про закриття справи (постанова про закриття справи виносить при оголошенні усного зауваження, передачі матеріалів на розгляд громадської організації чи трудового колективу або передачі їх прокурору, органу досудового розслідування, а також при наявності обставин, що виключають провадження в справі про адміністративне правопорушення).(1).

Підставами для скасування постанови у справі про адміністративне правопорушення можуть бути:

неповне встановлення необхідних для вирішення справи обставин;

недоведеність встановлених обставин;

невідповідність висновків обставинам справи;

порушення або неправильне застосування норм матеріального або процесуального права;

у випадку, коли справа була розглянута неправомочним органом (посадовою особою), справа надсилається за належністю.

Стаття 287 Кодексу України про адміністративні правопорушення передбачає, що постанову у справі про адміністративне правопорушення може оскаржити прокурор, особа, щодо якої її винесено, а також потерпілий. Окрім того, постанову адміністративної комісії можна оскаржити у виконавчий комітет відповідної ради або в районний, районний у місті, міський чи міськрайонний суд; рішення виконавчого комітету сільської, селищної, міської ради – у відповідну раду або в районний, районний у місті, міський чи міськрайонний суд; постанову іншого органу (посадової особи) про накладення адміністративного стягнення, постанову у справі про адміністративне правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксоване в автоматичному режимі, – у вищий орган або в районний, районний у місті, міський чи міськрайонний суд.(1).

Скарга подається до суду, а бо до інших уповноважених органів, які контролюють роботу Державної прикордонної служби України. Скарга, що надійшла, протягом трьох діб надсилається разом із справою органу (посадовій особі), правомочному відповідно до цієї статті її розглядати.

Згідно з ч.4 статті 288 КУпАП особа, яка оскаржила постанову у справі про адміністративне правопорушення, звільняється від сплати державного мита. (1).

Щодо строків оскарження, то скаргу на постанову у справі про адміністративне правопорушення може бути подано протягом десяти днів з дня винесення постанови. В разі пропуску зазначеного терміну з поважних причин

цей термін за заявою особи, щодо якої винесено постанову, може бути поновлений судом, правомочним розглядати скаргу.

Відповідно до статті 291 КУпАП, постанова адміністративного органу (посадової особи) у справі про адміністративне правопорушення набирає законної сили після закінчення терміну оскарження цієї постанови, за винятком:

постанов про застосування попередження, передбаченого статтею 26 цього Кодексу.(1)

Скарга на постанову у справі про адміністративне правопорушення розглядається судом в десятиденний термін з дня її надходження, якщо інше не встановлено законами України (стаття 292 КУпАП).(1).

Суд при розгляді скарги на постанову у справі про адміністративне правопорушення перевіряє законність і обґрунтованість винесеної постанови і приймає одне з таких рішень:

- 1) залишає постанову без зміни, а скаргу без задоволення;
- 2) скасовує постанову і надсилає справу на новий розгляд;
- 3) скасовує постанову і закриває справу;

4) змінює захід стягнення в межах, передбачених нормативним актом про відповідальність за адміністративне правопорушення, з тим, однак, щоб стягнення не було посилено.

Якщо буде встановлено, що постанова винесена органом (посадовою особою), неправомочним вирішувати цю справу, то така постанова скасовується і справа надсилається на розгляд компетентного органу (посадової особи)(ст. 293 КУпАП).(1).

Частиною 1 статті 294 КУпАП встановлено, що постанова судді у справах про адміністративне правопорушення набирає законної сили після закінчення строку подання апеляційної скарги, за винятком постанов про застосування адміністративного арешту та арешту з утриманням на гауптвахті або постанов, прийнятих за результатами розгляду справ про адміністративні правопорушення,



передбачені статтею 1853 КУпАП (Прояв неповаги до суду або Конституційного Суду України).(1).

Скасування постанови із закриттям справи про адміністративне правопорушення тягне за собою повернення стягнених грошових сум, оплатно вилучених і конфіскованих предметів, а також скасування інших обмежень, зв'язаних з цією постановою. У разі неможливості повернення предмета повертається його вартість.

Відшкодування шкоди, заподіяної громадянину незаконним накладенням адміністративного стягнення у вигляді адміністративного арешту або виправних робіт, провадиться в порядку, встановленому законом (ст.296 КУпАП).(1).

#### Література:

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 р. № 8073-Х (зі змінами) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/80732-10>.

---

УДК 347

Юридичні науки

### ЕЛЕКТРОННІ ДОКАЗИ: ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ

*Юлія Хімін,  
студентка юридичного факультету  
Київський національний університет  
імені Тараса Шевченка  
м. Київ, Україна*

Зі стрімким розвитком комп'ютерної техніки, інформаційної технологій, електронних засобів зв'язку, зокрема, засобів електронних платежів та переказів, активного дослідження та використання засобів обміну інформації в мережі Інтернет, у суспільних відносинах з'явилися такі поняття як «електронний документ», «електронний цифровий підпис», які на сьогодні є звичними для більшості українців і стали частиною їх повсякденного життя. Осторонь таких

змін не залишилось і українське законодавство, так наприкінці 2017 року, у статті 76 ЦПК України поряд з письмовими та речовими з'явилися електронні докази.

Відповідно до ст.100 ЦПК України, електронними доказами є інформація в електронній (цифровій) формі, що містить дані про обставини, що мають значення для справи, зокрема, електронні документи (в тому числі текстові документи, графічні зображення, плани, фотографії, відео- та звукозаписи тощо), веб-сайти (сторінки), текстові, мультимедійні та голосові повідомлення, метадані, бази даних та інші дані в електронній формі. Такі дані можуть зберігатися, зокрема, на портативних пристроях (картах пам'яті, мобільних телефонах тощо), серверах, системах резервного копіювання, інших місцях збереження даних в електронній формі (в тому числі в мережі Інтернет).

У науковій літературі існує два підходи щодо місця електронних доказів в системі засобів доказування. Відповідно до першого, електронні докази охоплюються вже відомими процесуальному законодавству засобами доказування і їх необхідно відносити або до речових, або до письмових доказів. Так, наприклад, ЦПК Німеччини відносить електронні докази до речових доказів, а у Франції та Італії електронні документи розглядають в суді як письмові докази. Представники іншого зазначають, що внаслідок особливої правової природи та власних специфічних ознак електронний доказ займає самостійне місце на рівні із письмовими та речовими доказами [1, с. 127-132].

Не зважаючи на детальне нормативне регулювання електронних доказів, на практиці залишається низка не вирішених питань, зокрема, що вважати оригіналом, а що копією, як засвідчувати копію електронного доказу, якщо така існує, ризик підробки електронного доказу, що ставить під сумнів їх достовірність.

Першочерговою проблемою, яку необхідно вирішити законодавчо, це критерії того, який електронний доказ є оригіналом, а який – копією. Оскільки, оригінали електронних доказів та їх копій здебільшого розміщені на картах пам'яті, дисках, дискетах, тощо, тому постає питання: чи буде вважатися оригіналом відеозапис чи звукозапис, поданий на будь-якому носії, наприклад, на диску, якщо він був скопійований з Інтернет-серверів Youtube чи Facebook і

був зроблений у прямому ефірі? На думку вітчизняних вчених О. С. Чорного та О. І. Антонюка, оригіналом слід вважати той відеозапис, який є збережений на Інтернет-сервері, адже там з'явився перший примірник відео, а, отже, це і є його першоджерелом. Копіювання відео на диск – це подальше створення копії даного відеозапису. Вчені зазначають, що відеозапис на Інтернет-серверах завантажується у тій якості, в тому форматі та за тими параметрами, які встановить особа, яка завантажує таке відео (здійснює прямий ефір), а, в свою чергу, подальше завантаження такого відео чи аудіо може передбачати його завантаження на різні пристрої, використовуючи зовсім інші параметри, відмінні від тих, які були задані автором відео в Інтернеті [2, с.1-4].

Як зазначає Т. А. Боннер, суттєвим недоліком електронного документообігу, як і інформації в електронній формі в цілому, є легкість внесення до нього змін і, як наслідок, відсутність упевненості у достовірності отриманого електронного документа. Це створює ще одну проблему, а саме :підробки електронних доказів та неможливості встановити достовірність за місцем знаходження даного доказу. Законом України «Про нотаріат» і Правилами вчинення нотаріальних дій нотаріусами України прямо не передбачена можливість засвідчення копій електронних документів. Підпис і печатка, якими посвідчуються традиційні документи, у сучасних реаліях також не можуть бути гарантією незмінності документів [4, с. 141-157].

В умовах швидкого темпу розвитку комп'ютерних програм, інформацію в електронній формі дедалі легше підробити, спотворити або навіть знищити, що створює труднощі в процесі дослідження та оцінки електронних доказів судом. У ЦПК не міститься механізму захисту електронних доказів від підробки або знищення. Частково це може бути здійснено за допомогою інституту забезпечення доказів. Так, відповідно до ч. 1. ст. 85 ЦПК України, електронні докази можуть оглядатись за місцем знаходження, якщо їх неможливо доставити до суду. Однак, про такий огляд завчасно повідомляються всі заінтересовані особи, а , отже, гарантувати, що зміст відповідної інформації не буде відредаговано або відповідну сторінку чи сайт не буде видалено, не може ніхто [4, с. 111–115].

Отже, з метою забезпечення здійснення правосуддя та вирішення питання щодо критеріїв допустимості електронних доказів, потрібно невідкладно усунути протиріччя, які на сьогодні існують в законодавстві, оскільки судова практика надалі залишається неоднозначною, а технології невпинно розвиваються, що може створити перспективу переходу на електронне доказування.

#### Література:

1. Каламайко А.Ю. Місце електронних засобів доказування та окремі питання їх використання в цивільному процесі // Право та інновації. – № 2(10). – 2015. – С. 127-132
2. Чорний О. С., Антонюк О. І. Електронні докази в цивільному процесі: проблеми застосування на практиці. URL: [jvestnik-sss.donnu.edu.ua/article/download/5468/5495](http://jvestnik-sss.donnu.edu.ua/article/download/5468/5495)
3. Боннер А.Т. Электронный документ как доказательство в гражданском и арбитражном процессе / А.Т. Боннер // Закон. – М., 2009. – № 11. – С. 141-157
4. Петренко В. С. Електронні докази як елемент інформаційних технологій у цивільному судочинстві. Молодий вчений. 2018. № 1 (54). С. 111–115

---

УДК 347.963–343.163

Юридичні науки

### ПРО ДЕЯКІ ЗАХОДИ ЗБЕРЕЖЕННЯ ЛІСІВ ШЛЯХОМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОБИГУ ЛІСОПРОДУКЦІЇ У ФОРМАТІ ВІДКРИТИХ ДАНИХ

**Чайковська Н.П.,**

*старший викладач відділу підготовки прокурорів  
з представництва інтересів держави у суді  
інституту спеціальної підготовки  
Національної академії прокуратури України  
м. Київ, Україна*

В умовах сьогодення найгострішими еколого-економічними проблемами є незаконне вирубування і тіньовий обіг лісових ресурсів України, зокрема експорт лісо- та пиломатеріалів цінних і рідкісних порід дерев, а також лісоматеріалів необроблених (лісу-кругляку).

За інформацією Офісу Президента України, на тіньовому ринку перебуває близько 30% деревини, а загальний обсяг незаконних рубок лише торік сягнув 17,7 тис. куб. м. Нелегальна заготівля та продаж деревини щороку завдає державі до 2 млрд грн збитків [1]. Така ситуація негативно впливає на стан природного середовища, розвиток лісового господарства та національної економіки в цілому.

Зазначимо, що на сьогодні усі країни світу дотримуються Глобальних цілей сталого розвитку, проголошених Резолюцією Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй від 25 вересня 2015 року № 70/1 [2], серед яких: захист та відновлення екосистем суші та сприяння їх раціональному використанню; раціональне лісокористування; боротьба з опустелюванням; припинення і повернення назад (розвертання) процесу деградації земель та зупинка процесу втрати біорізноманіття. Україна також приєдналася до глобальної програми ООН, встановивши стратегічні рамки національного розвитку. З цією метою Глава держави видав Указ від 30 вересня 2019 року №722/2019 «Цілі сталого розвитку України до 2030 року» [3], який є основою для інтеграції зусиль України, спрямованих на забезпечення раціонального природокористування.

За даними Державного агентства лісових ресурсів, загальна площа лісових ділянок, які належать до лісового фонду України, становить 10,4 млн га, з них вкриті лісовою рослинністю 9,6 млн га. До сфери управління Держлісагентства віднесено 73% площі лісових ділянок [4]. На жаль, наша країна належить до держав, недостатньо забезпечених лісовими ресурсами. Загалом лісистість України становить 15,9%, цей показник у Фінляндії – 58,9%, Німеччині – 29%, Франції – 28,7%, Польщі – 28%, Румунії – 26%, Італії – 21,2%, Канаді – 26,6%, США – 32,7%, Білорусі – 35% [5].

Нагадаємо, що у квітні 2015 року Верховна Рада України ухвалила Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про особливості державного регулювання діяльності суб'єктів підприємницької діяльності, пов'язаної з реалізацією та експортом лісоматеріалів» щодо тимчасової заборони експорту лісоматеріалів у необробленому вигляді» [6]. Цим Законом тимчасово, строком

на 10 років, заборонено вивезення за межі митної території України в митному режимі експорту лісоматеріалів необроблених. Незважаючи на запровадження мораторію, за даними Європейської комісії, на територію Європейського Союзу з України у 2017 році імпортовано біля 500 тис. тонн лісу-кругляку, зокрема 350 тис. тонн ввезено до Румунії, ще близько 100 тис. тонн – до Польщі [7].

Вважаємо, що подолати нелегальну заготівлю і продаж лісових ресурсів неможливо без повноцінного впровадження електронного обліку деревини.

З метою збереження українських лісів і запобігання контрабанді необроблених лісоматеріалів у 2018 році прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо збереження українських лісів та запобігання незаконному вивезенню необроблених лісоматеріалів» [8], який посилив відповідальність за незаконне вирубування лісу та подальший його експорт поза митним контролем. Цим Законом також введено в дію ст. 4 Закону України «Про особливості державного регулювання діяльності суб'єктів підприємницької діяльності, пов'язаної з реалізацією та експортом лісоматеріалів» [9], відповідно до якої обсяг внутрішнього споживання вітчизняних лісоматеріалів необроблених не повинен перевищувати 25 мільйонів кубічних метрів на рік незалежно від обсягу внутрішнього споживання вітчизняних лісоматеріалів необроблених у попередньому році. Моніторинг внутрішнього споживання вітчизняних лісоматеріалів необроблених здійснює центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері лісового господарства, в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

Однак, вимоги наведеного вище Закону в частині зобов'язань Уряду України щодо унормування процедури здійснення контролю за неперевищенням обсягу внутрішнього споживання вітчизняних лісоматеріалів необроблених дотепер не виконано. Водночас Президент України підписав Указ від 9 липня 2019 року № 511/2019 «Про деякі заходи щодо збереження лісів та раціонального використання лісових ресурсів» [10], згідно з яким Кабінет Міністрів України повинен встановити порядок проведення моніторингу внутрішнього споживання вітчизняних лісоматеріалів необроблених, а також контролю за неперевищенням

обсягу внутрішнього споживання вітчизняних лісоматеріалів необроблених, у тому числі шляхом запровадження електронного обліку деревини.

Варто зауважити, що на державних лісгосподарських підприємствах сфери управління Держлісагенства Єдину державну систему електронного обліку деревини (ЄДСЕОД) запроваджено ще у 2012 році. З метою забезпечення своєчасного, якісного та достовірного відображення руху лісопродукції ЄДСЕОД передбачає поштучне маркування та ведення електронного обліку круглих лісоматеріалів безпосередньо на лісосіках, а також тих, що надходять з лісосік у місця їх складування, зберігання, переробки та відвантаження кінцевому споживачу. Внесені облікові дані про марковану деревину передаються до інформаційно-телекомунікаційної мережі системи, що дозволяє оперативно встановити місце заготівлі деревини та контролювати її рух від лісосіки до кінцевого споживача.

Нормативно-правовим підґрунтям для створення та функціонування ЄДСЕОД є розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 вересня 2009 року № 1090-р «Про схвалення Концепції створення єдиної державної системи електронного обліку деревини», а також Тимчасова інструкція електронного обліку продукції лісозаготівель, лісопиляння і деревообробки на підприємствах Державного агентства лісових ресурсів України, затверджена наказом Держлісагенства від 27 червня 2012 року № 202. Системний аналіз зазначених нормативних документів дає змогу дійти висновку, що запровадження електронного обліку деревини на підприємствах Держлісагенства належним чином не врегульовано. Зокрема, наказ Державного агентства лісових ресурсів України від 27 червня 2012 року № 202 [11] має виключно відомчий характер, оскільки не пройшов державну реєстрацію у Міністерстві юстиції України.

На наш погляд, існуючі проблеми правового регулювання обігу лісопродукції у форматі відкритих даних, у тому числі лісокористувачами комунальної форми власності, потребують вирішення на законодавчому рівні.

У контексті окресленої проблематики важливо наголосити, що Держлісагенство у жовтні поточного року запустило пілотний проєкт е-

реєстру заготівлі деревини та онлайн-карту рубок. На сайті LK.UKRFORREST.COM можна ознайомитися з переліком лісорубних квитків на заготівлю деревини або перевірити на карті законність здійснення рубок [12].

Сподіваємося, що найближчим часом система електронного обліку деревини, реєстр лісорубних і лісових квитків, а також онлайн-карта рубок поширюватиметься на всіх постійних лісокористувачів, незалежно від їх підпорядкування, тобто охопить весь лісовий фонд України. Поряд з цим пропонуємо запровадити систему електронного декларування походження деревини, що забезпечить функціонування лісової галузі відповідно до європейських стандартів.

#### Література:

1. Президент зобов'язав лісгоспи Міноборони до 1 листопада запровадити електронний облік деревини [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.president.gov.ua/public-info/pub-info-request>

2. Резолюція «Перетворення нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року» (2015) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sdg.org.ua/ua/resources-2/344-2030-2015>

3. Цілі сталого розвитку України до 2030 року: Указ Президента України від 30 вересня 2019 року №722/2019 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.president.gov.ua/documents/7222019-29825>

4. Публічний звіт за підсумками діяльності Державного агентства лісових ресурсів України у 2018 році [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/2641458-zvitue-derzavne-agentstvo-lisovih-resursiv-ukraini.html>

5. Проблеми лісових ресурсів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.unian.ua/ecology/1194415-problemi-lisovih-resursiv-ukrajini.html>

6. Про особливості державного регулювання діяльності суб'єктів підприємницької діяльності, пов'язаної з реалізацією та експортом лісоматеріалів»: Закон України від 9 квітня 2015 року № 325-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://search.ligazakon.ua/l\\_doc2.nsf/link1/T052860.html](http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T052860.html)



7. Український ліс або дружба з ЄС [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.obozrevatel.com/economics/analytics-and-forecasts/ukrainskij-lis-abo-druzhba-z-es.htm>

8. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо збереження українських лісів та запобігання незаконному вивезенню необроблених лісоматеріалів: Закон України від 6 вересня 2018 року № 2531-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2531-19>

9. Про особливості державного регулювання діяльності суб'єктів підприємницької діяльності, пов'язаної з реалізацією та експортом лісоматеріалів: Закон України від 8 вересня 2005 року № 2860-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2860-15>

10. Про деякі заходи щодо збереження лісів та раціонального використання лісових ресурсів: Указ Президента України від 9 липня 2019 року № 511/2019 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/511/2019>

11. Тимчасова інструкція з електронного обліку продукції лісозаготівель, лісопиляння і деревообробки на підприємствах Державного агентства лісових ресурсів України: наказ Державного агентства лісових ресурсів України від 27 червня 2012 року № 202 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://kmlis.gov.ua/?cat=65>

12. Ліс у смартфоні: Держлісагентство запустило пілотний проєкт е-реєстру заготівлі деревини та онлайн-карту рубок [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.lisproekt.gov.ua/post/5509>

